

Nr 187.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående statsbidrag till tryckning av doktorsavhandlingar; given Stockholms slott den 21 februari 1919.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att såsom bidrag till tryckning av doktorsavhandlingar vid universitetet i Uppsala och Lund samt karolinska mediko-kirurgiska institutet, enligt av Kungl. Maj:t utfärdade närmare bestämmelser, bevilja
dels på extra stat för år 1920 ett reservationsanslag av 40,000 kronor,
dels ock på tilläggsstat för år 1919 likaledes ett reservationsanslag av 40,000 kronor.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

Värner Rydén.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 21 februari 1919.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Departementschefen, statsrådet Rydén anförde härefter:

*Statsbidrag
till tryckning
av doktorsav-
handlingar.*

I statsverkspropositionen till innevarande års riksdag har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 155, på min hemställan föreslagit riksdagen att, i avbidan på proposition angående statsbidrag till tryckning av doktorsavhandlingar, för ändamålet beräkna på extra stat för år 1920 ett belopp av 40,000 kronor. Likaledes har i propositionen om tilläggsstat till riksstaten för år 1919 Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 25, på min hemställan, föreslagit riksdagen att, i avbidan på proposition i enahanda ärende, för ändamålet beräkna på tilläggsstat för år 1919 ett belopp av likaledes 40,000 kronor.

Det ärende, varom sålunda framställning till riksdagen bebådats, an- håller jag att ånyo få anmäla inför Kungl. Maj:t.

Vid olika tillfällen har jag haft anledning att hemställa om tillgodo- seende av inkomna krav på ökade medel till bekostande helt eller delvis av olika vetenskapliga och litterära alster. Det är de under senare åren

i eminent grad stegrade kostnadshöjningarna å allt vad till bokproduktion hör, som givit anledning till de ökade anspråken på statens medverkan, som härutinnan gjorts gällande. Ett flertal ärenden, beträffande vilka framställning till riksdagen gjorts i innevarande års statsverksproposition, bära till fulla vittnesbörd om de svårigheter, den producerande vetenskapsmannen och författaren har att kämpa med för att få sina arbeten utgivna från trycket.

Dessa svårigheter avspegla sig naturligen i hög grad i förhållandena vid universiteten. De hava föranlett mig att i årets statsverksproposition framlägga förslag om ökade medel till bekostande av utgivandet av universitetens årsskrifter. Det är nu ett annat område, tillhörande ävenledes universitetens verksamhet, för vilket jag vill påkalla Kungl. Maj:ts uppmärksamhet, där svårigheterna i berörda avseende visat sig avsevärt kännbara och där enligt min mening ett ingripande från statens sida är synnerligen behjärtansvärt, nämligen i fråga om de disputationsavhandlingar, vilka måste presteras för erhållande av doktorsgrad eller lektorskompetens.

Jag vill till en början förutskicka några erinringar om de i förevarande avseende för närvarande gällande bestämmelser.

Jämlikt föreskrifter i gällande universitetsstatuter tillkommer rätt att vid universitet utgiva och offentligen försvara disputationsavhandling sökande till akademisk lärarbefattning eller den, som vid universitetet vill vinna anställning som docent, så ock licentiat, som vill vinna doktorsgrad, samt sökande till lektorsbefattning vid allmänt läroverk. Disputationsavhandling skall tryckas samt överlämnas till granskning av den fakultet eller sektion, till vars vetenskapliga område dess innehåll hör. Samma dag disputationsavhandling anslås, skall den till kanslern, prokanslern, akademiska lärare och nationsföreningar utdelas i den ordning och till det antal exemplar, det mindre konsistoriet äger bestämma, varjämte nödigt antal exemplar för andra vetenskapliga behov enligt det mindre konsistoriets bestämmande skall avlämnas till vederbörande universitetsbibliotek.

Enahanda bestämmelser gälla i tillämpliga delar i fråga om disputationsavhandlingar vid karolinska institutet. Den funktion, som i förevarande avseende vid universiteten utövas av vederbörande mindre konsistorium, tillkommer vid institutet kollegienämnden.

Det antal exemplar av ventilerad avhandling, vilket sålunda skall av disputant till universitetet avlämnas för utdelning, utgör enligt beslut av det mindre akademiska konsistoriet den 6 maj 1882 vid Uppsala universitet 330, så fördelat, att 130 exemplar skola utdelas till prokanslern och

Nu gällande
bestämmelser
angående
disputations-
avhandlingar.

akademiska lärare, 130 exemplar till biblioteket och 70 exemplar till nationsföreningarna. Vid Lunds universitet utgör enligt beslut av därvarande mindre konsistorium den 7 april 1916 motsvarande exemplarantal 230, av vilket antal, sedan genom kansliet exemplar tillställts bland annat kanslern och vederbörande fakultets eller sektionens i tjänst varande och pensionerade lärare, återstoden skola överlämnas till universitetsbiblioteket för dess behov samt för commercium litterarium (för närvarande omkring 140 exemplar), ävensom för utdelning i lämpligt antal till universitetets institutioner och seminariebibliotek samt till akademiska föreningens bibliotek och vid universitetet befintliga nationsbibliotek. Beträffande karolinska institutet skola enligt kollegienämndens beslut den 13 september 1909 av disputationssavhandling inalles 225 exemplar avlämnas till institutet.

Inkomna framställningar och universitetsmyndigheternas däröfver avgivna utlåtanden och förslag.

I särskilda till Kungl. Maj:t ingivna skrivelser hava nu framställningar gjorts i syfte att åvägabringa någon lindring i de kostnader, som på grund av ovanberörda stadganden drabba dem, som vid någotdera universitetet eller vid karolinska institutet avlägga disputationsprov, varjämte åtskilliga studerande, som på senare tid avlagt disputationsprov, anhållit att genom åtgärd från det allmännas sida komma i åtnjutande av någon lättnad i dem åsamkade kostnader av ifrågavarande art.

Jag vill i korthet redogöra för dessa framställningar ävensom för de öfver dem utav de akademiska myndigheterna avgivna utlåtanden samt för de förslag, som i förevarande fråga framlagts från sagda myndigheters sida.

I en till Kungl. Maj:t ingiven framställning hava teologie licentiaten E. Elg och filosofie licentiaten E. Elgqvist — med förmälan, bland annat, att de ämnade under september 1918 avlägga disputationsprov för vinnande av doktorsgrad — anhållit om befrielse från skyldigheten att till Lunds universitet avlämna mer än 25 exemplar av vederbörande disputationssavhandlingar eller, därest denna anhållan icke kunde beviljas, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga lämpliga åtgärder för beredande av lindring i omkostnaderna för avhandlingarna, motsvarande den prisfördyring, som förorsakats av innevarande kristid.

Öfver denna framställning avgav överbibliotekarien vid Lunds universitet infordrat yttrande och förklarade sig därvid, under förutsättning att hans yttrande endast borde avse den förra delen av sökandenas anhållan, icke kunna tillstyrka bifall härtill. Överbibliotekarien åberopade till stöd härför dels vikten av de ändamål, för vilka större delen av de till universitetet överlämnade disputationsexemplaren vore avsedda — nämligen bytes-

förbindelserna med andra universitet och vetenskapliga institutioner — dels ock de kosekvenser, ett bifall till ansökningsen skulle medföra, i det uppfyllandet av sökandenas begäran om minskning av det för universitetet avsedda antalet exemplar skulle nödvändiggöra samma behandling av alla de liknande framställningar, som tvivelsutan vore att förvänta.

Vidare hava i en till Kungl. Maj:t ingiven framställning filosofie licentiaten E. Gertz m. fl. (tillhopa 21 filosofie licentiat, 2 teologie licentiat, 1 teologie kandidat samt 3 medicine licentiat, samtliga vid Lunds universitet) hemställt, att Kungl. Maj:t måtte, på sådant sätt och i sådan mån görligt vore, bispringa dem, som träffats av svårigheter på grund av skyldigheten att av trycket utgiva disputationssavhandling, vilket, enligt sökandenas mening, exempelvis kunde ske sålunda, att Kungl. Maj:t anmodade universitetets kansli eller bibliotek att med till buds stående eller härför anvisade medel inlösa det för universitetskansliet bestämda antalet exemplar av godkänd disputationssavhandling till självkostnadspris, d. v. s. den å detta antal exemplar belöpande delen av totalkostnaden för sättning, tryckning och papper enligt verifierad räkning från boktryckaren.

I enahanda syfte hava i en till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet ingiven framställning filosofie licentiaten M. Lindqvist m. fl. (inalles 12 filosofie licentiat, samtliga vid Uppsala universitet) — med förmälan, bland annat, att de utgjorde det anträffbara flertalet av dem, som under läsåret 1917—1918 disputerat eller skulle disputera inom filosofiska fakulteten vid Uppsala universitet — hemställt, att, därest icke fullständigt oöverstigliga hinder mötte, sådana åtgärder måtte snarast möjligt vidtagas, som kunde redan nu skaffa årets disputeranter nödvändig lindring uti här ifrågavarande svårigheter.

Likaså hava i en till Kungl. Maj:t ingiven framställning medicine licentiaten I. Thorling m. fl. (inalles 4 medicine licentiat, samtliga vid Uppsala universitet) — med förmälan, bland annat, att de vore promovendi för år 1918 vid Uppsala universitets medicinska fakultet — anhållit om lindring i tryckningskostnaderna för sina gradualavhandlingar, exempelvis genom skyldighet för universitetet att till självkostnadspris övertaga de till detsamma överlämnade exemplaren.

Nu senast omförmälda tre framställningar remitterades var efter annan till universitetskanslern och av denne till det större akademiska konsistoriet i Uppsala, vilket i anledning härav avgav tre särskilda utlåtanden.

I det första, avgivit den 30 maj 1918, i anledning av ovanberörda av

licentiaten Gertz m. fl. gjorda framställning ävensom en från filosofie licentiaten M. Ekman och filosofie magistern Carl Larsson till det mindre akademiska konsistoriet i ämnet ingiven skrivelse, hemställde konsistoriet om utverkande av proposition till 1919 års riksdag om beviljande för ifrågavarande ändamål av ett förslagsanslag å 30,000 kronor. Vid detta konsistoriets utlåtande voro fogade protokollsutdrag för den 21 och den 30 maj 1918, av vilka framgår, bland annat, följande:

Efter uppdrag av konsistoriet hade särskilda kommitterade, professorerna A. Wirén och P. Persson samt överbibliotekarien J. M. Hulth, avgivit yttrande och förslag rörande åtgärder för minskande av författarnas utgifter för gradualavhandlingar i Uppsala. Detta kommitterades förslag gick ut på utverkande av ett förslagsanslag på extra stat för år 1920 å 30,000 kronor för att sätta Uppsala universitet i tillfälle att inlösa 330 exemplar av varje under samma år godkänd gradualdisputation enligt av kommitterade närmare angivna grunder. I övrigt anförde kommitterade i sitt yttrande följande:

En följd både av den allmänna vetenskapliga utvecklingen och av konkurrensen mellan dem, som genom akademiska disputationsprov vilja vinna viss kompetens, har blivit, att under tidernas lopp allt större fordringar ställts på gradualavhandlingarna, och detta har också medfört ökade kostnader för dessa avhandlingar. Härtill kommer nu, att under de sista åren så betydliga prisstegringar inträtt — på papper 225 %, på sättning 90 % m. m. — att tryckningskostnaderna sedan år 1915 fördubblats. Genom dessa förhållanden har disputationsprovs avläggande så småningom, men i synnerhet under den allra sista tiden, blivit i hög grad ekonomiskt betungande.

Kommitterade ha till samtliga de 237 personer, som vid Uppsala universitet avlagt disputationsprov under de 10 läsåren höstterminen 1906 — vårterminen 1916, utsänt förfrågningar för utrönande av författarnas direkta kostnader för deras gradualavhandlingar. Härå ha 142 användbara svar erhållits, och framgår det av dessa, som här sammanställda i tabellform biläggas, att dessa kostnader ofta varit ganska betydande ehuru i olika fall mycket olika, beroende dels på avhandlingarnas omfång och mer eller mindre dyrbara beskaftenhet (med eller utan plauscher m. m.), dels på huruvida, såsom oftast varit fallet, författarna själva fått helt och hållet bekosta sina avhandlingar eller endast delvis, då dessa varit införda i tidskrifter eller andra publikationer, eller då särskilda understöd för deras utgivande erhållits. I medeltal ha författarnas direkta utgifter för gradualavhandlingarna uppgått till något mera än 1,040 kronor. På grund av tryckningskostnadernas ökning med 100 % får man antaga, att samma utgifter hädanefter skulle komma att uppgå till mer än 2,000 kronor i medeltal för varje avhandling.

Gradualdisputationerna tryckas i allmänhet i en upplaga av 500 exemplar, av vilka i Uppsala 330 exemplar utan ersättning måste överlämnas till universitetet, resten eller 170 exemplar disponeras av författaren och utdelas vanligen av honom till fackmän inom respektiva område eller till andra intresserade.

Det övervägande flertalet av teologiska, juridiska och humanistiska gradualavhandlingar, men även åtskilliga medicinska och några naturvetenskapliga, utgivas

självständigt och bekostas helt och hållet av författarna. Medelkostnaden för sådana avhandlingar har under 10-årsperioden 1906—1916 varit 1,271 kronor men får antagas hädanefter uppgå till över 2,500 kronor.

Flertalet medicinska, de allra flesta naturvetenskapliga jämte ett helt ringa antal humanistiska och teologiska avhandlingar införas i vetenskapsakademiens skrifter, vetenskapssocietetens acta, universitetets årsskrift, läkarföreningens förhandlingar, Zoologiska bidrag, Geological Bulletin m. fl. periodiska publikationer. I sådana fall bekostas sättning och klichéer helt eller numera ofta blott delvis av de ifrågavarande publikationerna, varjämte författaren vanligen erhåller 100 gratisexemplar av sin avhandling. Författaren bekostar papper, tryckning och häftning av de, vanligen 400. återstående exemplaren jämte disputationstitelblad. Särskildt under de sista åren har dock författaren ofta även måst lämna större eller mindre bidrag till sättningskostnaderna. Också för avhandlingar, som utgivas på detta sätt, kunna författarens kostnader uppgå till ganska avsevärda belopp. I 9 fall, som tillhöra det material, som stått de kommitterade till buds, ha dessa kostnader överstigit 1,000 kronor, och i två fall ha de uppgått till 2,000 kronor. Förklaringen härtill torde företrädesvis vara att söka, dels däri att författarna stundom fått lämna ganska stora bidrag av ovannämnda art, dels däri att det här ofta är fråga om dyrbara avhandlingar med talrika planscher. Kartong och tryckning av dessa ställa sig rätt dyrbara, vilket väsentligt inverkar på separatexemplarens pris. Författarnas direkta utgifter för avhandlingar, som införts i periodiska publikationer, hava i medeltal uppgått till 664 kronor och kunna, då papperet stigit med 225 %, för den närmaste framtiden beräknas till mer än dubbla denna summa.

Slutligen finnes ett mindre antal gradualavhandlingar, för vilkas utgivande författarna åtnjutit särskilda understöd. För fyra av dessa ha författarna icke haft några utgifter alls. Författarnas medelutgifter för avhandlingar av detta slag ha det oaktat uppgått till 1,004 kronor.

Då flertalet studenter för bestridande av sina studiekostnader helt eller delvis äro hänvisade till lån, komma säkerligen för många, kanske för de flesta, utgifterna för gradualavhandlingen att med hela sitt belopp öka studieskuldena. Särskilt kännbart drabbar detta förhållande de många filosofie doktorer, som ägna sig åt den, i förhållande till de fordringar staten ställer på lärarnas kompetens, ytterst svagt avlönade lärarbanan.

Det synes kommitterade icke kunna råda något tvivel därom, att det ligger både i statens och i universitetets intresse, att åtgärder vidtagas för att disputationssproven ej må bli allt för ekonomiskt betungande, så mycket mer som dessa prov äro synnerligen viktiga led i utbildningen av universitetslärare och andra vetenskapsmän samt högre kvalificerade skolmän och därför böra i sin nuvarande utsträckning bibehållas. Krav på deras avskaffande åtminstone såsom kompetensvillkor för lektorat vid de allmänna läroverken torde nog vara att förvänta, såvida de få förbliva en allt för stor ekonomisk börda.

En åtgärd, som skulle kunna något minska författarnas kostnader för gradualdisputationen, vore att ekonomiskt understödja sådana vetenskapliga publikationer, i vilka gradualdisputationer kunna införas. Ett förslag i denna riktning föreligger till konsistoriets prövning i form av ett yrkande att utverka höjning av anslaget till universitetets årsskrift från 5,000 till 20,000 kronor. En sådan åtgärd, som av andra skäl är i hög grad behöflig, skulle emellertid endast i mycket ringa grad fylla det behov, varom här är fråga. Da tryckningskostnaderna fördubblats, skulle det 4-dubblade anslaget tillåta en fördubbling av årsskriftens omfång eller ett fullständigare bekostande av de

i densamma införda avhandlingarna än vad som hittills varit möjligt. Under de senaste 10 åren ha i medeltal per år 2 gradualdisputationer införts i årsskriften, och till dessas sättning och tryckning ha åtminstone i flera fall författarna fått lämna avsevärda bidrag. Antalet ventilerade avhandlingar har under samma tid årligen i medeltal utgjort 24. Även om årsskriften, som dock företrädesvis tages i anspråk av akademiska lärare, efter utvidgningen skulle kunna mottaga ett något större antal disputationer och någon fullständigare bekosta dem, så är det dock uppenbart, att förmänen härav ej skulle kunna beredas synnerligen många doktorander.

En annan åtgärd, som skulle vara vida mera effektiv och verka jämnare, och som kommitterade därför vilja förorda, skulle vara att bereda universitetet tillfälle att inlösa de 330 exemplar av gradualdisputationerna, som nu skola kostnadsfritt överlämnas till detsamma.

Det är ytterst värdefull egendom, som universitetet i dessa avhandlingar erhåller. Boktryckaren K. W. Appelberg härstädes har på kommitterades uppdrag efter granskning av varje särskild avhandling för sig beräknat framställningskostnaderna enligt 1915 års priser för samtliga gradualdisputationer i Uppsala för de två läsåren höstterminen 1915—vårterminen 1917 till 97,625 kronor. Dessa kostnader omfatta sättning, tryckning och papper, häftning, klichéer, planscher, kartor m. m. samt en korrekturkostnad av 10 kronor per ark och är beräknad för den vanliga upplagan av 500 exemplar. Då dessa kostnader sedan 1915 fördubblats, skulle man kunna antaga, att framställningskostnaden för gradualavhandlingar i Uppsala hädanefter kunna beräknas till bortemot 100,000 kronor för år. Då universitetet erhåller 66 % av graduavhandlingarnas vanliga upplaga, kan således värdet av universitetets andel av dessa hädanefter beräknas till närmare 66,000 kronor årligen.

Universitetet kan icke undvara dessa publikationer, knappast heller minska antalet av de 330 exemplaren. Huvudmassan av dessa användas såsom *bytesmaterial* för universitetsbibliotekets räkning och är såsom sådant oundgänglig. Till envar av nationsföreningarna överlämnas 5 exemplar, vilka dels ingå i nationsbiblioteken, dels därifrån överlämnas till läroverksbibliotek i landsorten, till vilkas boksamlingar de utgöra värdefulla bidrag. Slutligen utdelas ett mindre antal exemplar till akademiska lärare, som skola delta i avhandlingens bedömande, varefter en helt liten restupplaga disponeras på annat sätt.

Då sålunda de 330 exemplaren av gradualdisputationerna äro för universitetet oundgängliga, och då de representera ett betydande penningvärde, synas det vara i sin ordning, att de av universitetet inlösas i stället för att såsom nu utkrävas utan ersättning. Kommitterade finna det skäligt, att författarnas genom verifikationer styrkta kostnader för avhandlingarnas sättning och tryckning, för papper, häftning, klichéer, planscher m. m. samt för korrektur intill 10 % av sättningskostnaden, med andra ord för de direkta kostnader, som avhandlingens framställning i tryck dragit, ersättas i förhållande till den del av upplagan, som universitetet erhåller. Däremot synes icke någon ersättning böra utgå för ritning av planscher eller för översättning till främmande språk, än mindre för kostnader för undersökningar, således ej för resor, arkivforskningar, framställning av preparat m. m.

Disputationerna utgå såsom förut framhållits i allmänhet i en upplaga av 500 exemplar, vilken upplaga synes vara lagom för de flesta fall. För att vinna önskvärd enhetlighet i beräkningen av universitetets bidrag, och då det icke synes lämpligt, att låta det bero av författaren att öka eller minska universitetets procentuella bidrag genom att göra upplagan större eller mindre, vilja kommitterade föreslå, att ersätt-

ningen alltid beräknas för universitetets andel i en upplaga av 500 exemplar. Således — utom i nedan angivna undantag — utgår med 66 % av ovan nämnda kostnader för en upplaga av 500 exemplar.

Det har visat sig, att kostnaderna för enskilda gradualavhandlingar kunna uppgå till mycket höga belopp — en medicinsk avhandling har sålunda kostat författaren 7,700 kronor. Då det emellertid icke är önskvärt, att gradualdisputationer få svälla ut till obegränsat omfång, och icke bör tillåtas, att författare genom att skriva allt för stora sådana ådraga universitetet allt för stora utgifter, så synes det skäligt, att ett maximum fastställes för universitetets ersättningsskyldighet. Detta maximum vilja kommitterade föreslå till 2,000 kronor, under det att ersättningen i medeltal torde komma att uppgå till omkring 1,175 kronor.

Det skulle möjligen kunna ifrågasättas, att ersättning blott skulle lämnas i form av premier för sådana gradualavhandlingar, som erhållit högre betyg. Då emellertid för doktorsgrad och för kompetens till t. ex. lektorat vid de allmänna läroverken icke erfordras högre betyg än godkänd, och då universitetsbiblioteket för sitt skriftbyte begagnar sig av de med lägre betyg bedömda avhandlingarna lika väl som av dem, som erhållit högre betyg, så synes det kommitterade icke böra ifrågasättas att härvidlag göra någon skillnad.

Vad slutligen beträffar det belopp, som skulle erfordras för den av kommitterade föreslagna inlösen av 330 exemplar av varje gradualavhandling, så kan den endast beräknas med ledning av de inkomna uppgifterna om författarnas utgifter för sina avhandlingar. Dessa uppgifter finnas sammanställda på bifogade tabell, som utvisar de verkliga av författarna bestridda utgifterna för 142 gradualavhandlingar under den 10-årsperiod, som kommitterades undersökning omfattar.

För att ur denna tabells siffror beräkna det behöfliga ersättningsbeloppet ha kommitterade gått tillväga på följande sätt. Den uppgivna kostnaden för varje avhandling har först med hänsyn till tryckningskostnadernas ökning fördubblats, varefter av det sålunda erhållna beloppet en ersättningssumma av 66 % för varje avhandling uträknats. I de fall, där de sålunda beräknade ersättningsbeloppen överstigit 2,000 kronor, ha de nedsatts till denna siffra. Det totala ersättningsbeloppet för de ifrågasvarande 142 avhandlingarna skulle då enligt de av kommitterade föreslagna principerna och med nu gällande priser ha uppgått till 166,854 kronor eller i medeltal per avhandling till 1,175 kronor 10 öre. Då i medeltal 24 avhandlingar per år ventileras i Uppsala, skulle det behöfliga ersättningsbeloppet per år uppgå till 28,202 kronor 40 öre.

Det är emellertid uppenbart, att denna beräkning — den enda som torde kunna åstadkommas — är i flera avseenden osäker. Uppgifter finnas blott för något mera än hälften av de ventilerade avhandlingarna. Primärutgifterna om kostnaderna äro ej i alla fall fullt likvärdiga, då i några inräknats kostnader, som enligt kommitterades förslag ej böra ersättas, varför den här angivna ersättningssumman bör vara något för hög, vilket åter motverkas därav, att kostnaden för en del äldre avhandlingar i kalkylen rätteligen bort mer än fördubblats för att motsvara nu gällande priser, då prisförhöjning på tryckning inträtt även före år 1915.

Under sådana förhållanden anse sig kommitterade icke kunna föreslå ett alldeles fixerat anslagsbelopp.

Vid utredningen voro fogade de i densamma åberopade tabellbilagorna och kostnadsberäkning.

Då härefter konsistoriet den 21 maj 1918 till behandling upptog det

av särskilda kommitterade framlagda förslaget, meddelades ett av tillförordnade överbibliotekarien A. Grape i ärendet avgivet yttrande, däri denne efter anmodan av rektorsämbetet uttalat sig angående behövligheten av det antal exemplar av de vid universitetet utgivna akademiska avhandlingar, som tillfalla biblioteket för att genom dess försorg distribueras. Grape anförde i sitt yttrande följande:

Enligt gällande bestämmelser har den, som vid universitetet vill avlägga disputationssprov, att till detsamma kostnadsfritt avlämna 330 exemplar av sin avhandling.

Av detta antal utdelas genom universitetets försorg ett exemplar till varje ledamot av vederbörande fakultet eller sektion samt 5 exemplar till studentkåren och till var och en av de 13 studentnationerna, avsedda dels för dessas egna bibliotek, dels för utdelning till läroverksbiblioteken i respektive stift. Återstoden till ett genomsnittligt antal av omkring 230 exemplar, överlämnas till universitetsbiblioteket, genom vilket försorg till varje akademisk lärare utdelas ett exemplar av de avhandlingar, han önskar erhålla, därvid givetvis åtgången av olika avhandlingar är mycket växlande. Vidare distribueras av biblioteket exemplar till ett antal inhemska högskolor, bibliotek och andra vetenskapliga institutioner.

Huvudparten av ifrågavarande avhandlingar användes emellertid för det regelbundna avhandlingsutbytet med andra in- och utländska universitet och högskolor till ett antal av 180 exemplar.

Sedan ovannämnda regelbundna distributioner verkställts, återstår ett antal exemplar, som för olika avhandlingar i olika ämnen i regeln växlar emellan ett 20—30-tal och ett 50—60-tal. Dessa användas för utbyte med andra utländska vetenskapliga samfund, institutioner och tidskriftsredaktioner på det sätt, att biblioteket i utbyte mot t. ex. de historiska avhandlingarna för året erhåller en historisk tidskrift eller andra historiska publikationer, mot de botaniska en botanisk tidskrift o. s. v. Detta slag av internationellt utbyte har här i Uppsala upparbetats till en kanske enastående omfattning och tillför universitetets bibliotek utländska vetenskapliga publikationer till ett mycket betydande värde. Omfattningen härav är i själva verket så stor, att de disponibla avhandlingarna ofta ej räcka till utan enskilda författares frivilliga gåvor av överblivna exemplar.

Såsom av ovanstående summariska utredning framgår, är det för universitetsbibliotekets vidkommande egentligen endast de två sist nämnda distributionskategorierna, de utländska, som komma i fråga.

Alldeles oavsett såväl det stora materiella värde, som genom den första av dessa två kategorier, det regelbundna universitetsutbytet, tillfaller biblioteket (antalet av de året för krigsutbrottet, 1914, här emottagna utländska akademiska skrifterna — inberäknat läroverksprogrammen — uppgick till 10 875 stycken), som ock den vetenskapliga betydelsen, att icke säga det oundgängliga behovet av att här vid universitetet kunna följa det vetenskapliga arbetet vid andra universitet, sådant det får sitt uttryck i de för ernående av akademisk grad alstrade undervisnings- och studieresultaterna — oavsett dessa omständigheter synes det knappast låta sig göra eller åtminstone svårigen vara med universitetets värdighet förenligt att genom ett uppsägande av dessa till stor del gamla internationella avtal så att säga ställa sig utanför den allmänna universitetsvärlden. Avtalen med de tyska universiteten gå tillbaka till 1850- och 1860-talen; år 1883 träffades mellan vårt universitets myndigheter och franska under-

visningsministeriet avtal om sådant utbyte mellan universitetet och alla de franska universiteterna.

För de få tiotal exemplar åter, som användas för utbyte inom skilda ämnen eller ämnesgrupper, erhåller biblioteket så mycket större såväl materiellt som vetenskapligt värde i gengävor, att ett avstående från denna fördel vore en verklig förlust, oavsett det föga tilltalande i överenskommelsernas uppsägande. För ifrågakvarande ändamål vore i själva verket en ökning av antalet disponibla avhandlingar högeligen önskvärd.

I fråga om värdet för landet i dess helhet av de genom dessa bytesförbindelser erhållna publikationerna är ock att märka, att det är icke blott vårt eget universitet de komma till godo, utan de äro genom en liberalt organiserad utlåning härifrån tillgängliga för alla forskare i hela landet.

Ehuru rektorsämbetets infordrande av mitt yttrande icke lär avse de exemplar, som utdelas till de akademiska lärare och studentnationerna m. fl., må det tillåtas mig att eriura därom, att de lärare — ledamöter av fakulteter och sektioner — som hava att betygsätta respektive avhandlingar, givetvis måste erhålla desamma före betygsättningen, samt att de genom nationerna till rikets läroverk utdelade exemplaren avse att bereda lärare vid läroverken tillfälle att följa med det vetenskapliga arbetet vid universiteterna, liksom ock att det måste anses vara i det allmännas intresse, att framställningar från andra vetenskapliga institutioner i riket om erhållande av det ifrågakvarande akademiska trycket må kunna tillmötesgå. På de i korthet anförda grunderna anser jag således, att en minskning av det antal exemplar, som enligt nu gällande bestämmelser skall avlämnas till universitetet för disputationens avläggande, icke bör, knappast kan ifrågasättas.

Då konsistoriet sedermera den 30 maj 1918 till behandling återupptog ifrågakvarande ärende, hade konsistoriet jämväl att yttra sig över ovan omförmälda av licentiaten Gertz m. fl. avgivna framställning ävensom berörda till det mindre akademiska konsistoriet ingivna skrivelse från licentiaten Ekman och magistern Larsson i samma fråga. Sistnämnda skrivelse är av följande lydelse:

Då den nu rådande dyrtiden på ett särdeles kännbart sätt drabbat den studerande ungdomen, torde det icke kunna anses obilligt, om från densamma sida en önskan framställes om sådana åtgärder, som kunna vara ägnade att ekonomiskt underlätta dess studier. Det synes då vara påtagligt, dels att främst böra understödjas dem, som hava den längsta och därmed dyrbaraste studietiden, d. v. s. dem, som ha för avsikt att förvärva filosofisk doktorsgrad, dels att åtgärder först böra vidtagas på punkter, som redan före dyrtiden voro särskilt ekonomisk betungande. En sådan var redan då och är ännu mera nu bekostande av gradualavhandlingens tryckning, och är det således av nöden, att här någonting göres. Som ett ytterligare skäl för detta vilja vi anför, att en ekonomisk uppoffring av nuvarande storlek helt säkert icke varit från början avsedd, utan att en oberäknelig utveckling fört fram till vår tids ståndpunkt. Till stöd för detta vårt påstående vilja vi främst åberopa två fakta. För det första är det ju allmän känt, hurusom kravet på undersökningens grundlighet och materialets fullständighet och som en följd därav avhandlingens volym oavbrutet stegrats. De tidigare disputationerna uppgingo ju ofta ej ens till ett tryckark, först på 1890-talet börja de att till omfanget mera likna nutidens. Det är ju utan vidare klart, vilka

följder detta skall ha på den ekonomiska sidan av saken, men för det andra visar också en undersökning, huru kostnaderna per tryckark beständigt ökats, vilket framgår av följande siffror, som benäget meddelats av akademiska boktryckeriet. Under perioden 1893—1898 uppgingo sättnings- och tryckningskostnaderna för svensk text i en upplaga på 500 exemplar till 33 kronor per 16-sidigt ark, 1902—1906 under samma betingelser till 41 kronor, 1910—1913 till 57 kronor, 1914—⁸⁰/₉ 1917 till 65 kronor, från ¹/₁₀ 1917 till 91 kronor, vartill kommer, att papperspriset enbart under kristiden stigit med 180 %. Dessa siffror tarva ju intet förtydligande, och inför den fara, som här hotar vår vetenskapliga bildning och rekryteringen av de tjänster, för vilka filosofisk doktorsgrad är obligatorisk, vilja vi framställa den önskan, att staten beviljar medel till tryckande av doktorsavhandlingar, närmare bestämt så, att ersättning erhålles för avhandlingens sättning och tryckning samt papperskostnaderna för de exemplar, som skola överlämnas till universitetets kansli.

Vi våga uttrycka den förhoppningen, att mindre akademiska konsistoriet skall behjerta och hos vederbörande myndigheter understödja detta vårt önskemål, vilket vi undertecknade vid ett nyligen av intresserade inom studentkåren hållet möte fått i uppdrag att framföra.

Vid ärendets fortsatta behandling inom det större konsistoriet bestred professorn D. Davidsson den motivering, varpå kommitterade grundat sitt förslag och anförde därvid följande:

Kommitterades motivering vilar huvudsakligen på det förhållandet, att universitetet erhåller 330 exemplar av varje disputationssavhandling. Detta skäl motiverar emellertid ej kommitterades förslag, att omkring 30,000 kronor årligen skulle anslås till dylika ersättningar.

Först och främst kan detta universitetets krav ej vålla disputanterna så stora kostnader. Även om universitetet helt och hållet avstode från nämnda krav, så att blott spikningsexemplaret och övriga för själva disputationen nödvändiga exemplar behöfve avlämnas, skulle den väsentligaste delen av kostnaderna för disputationssavhandlingens kvarstå. Vid små upplagor utgöres ju den största delen av kostnaden av de poster, vilkas storlek är alldeles oberoende av upplagans storlek, nämligen kostnaderna för sättning och korrigerering samt största delen av tryckningskostnaden i inskränkt bemärkelse. Med ledning av räkningarna för Ekonomisk tidskrift har jag beräknat, att en vanlig avhandling av samma omfång som Ekonomisk Tidskrifts årgång 1914 skulle kostat före kriget

i fixa kostnader	1,430 kronor
och i med upplagans storlek växande kostnader (papper och häftning och en del av tryckningskostnaden) för 330 exemplar	404 »
och skulle kosta för närvarande	
i fixa kostnader	2,500 »
och i variabla kostnader för 330 exemplar.....	707 »

Vidare ha de ifrågavarande avhandlingarna ej ett värde för biblioteket i och för dess byten, motsvarande 30,000 kronor pr år. Orimligheten av att vad biblioteket erhåller mot disputationssavhandlingar skulle för universitetet ha ett värde av 30,000 kronor framgår ju därav, att bibliotekets hela årsanslag för både *inköp* och *bindning* av böcker uppgår till 60,000 kronor; värdet av vad biblioteket erhåller i byte mot

disputationsavhandlingar torde icke för universitetet ha ett värde motsvarande mer än $\frac{1}{10}$ av nämnda summa.

Vad som egentligen kan motivera den ifrågasatta ersättningen är, att gällande statuter ålägga aspiranterna till doktorsgrad och lektorsbefattning att utgiva en avhandling, och att det med de större anspråk, som numera ställas på dessa avhandlingar, innebär en för stor börda att låta författarna ensamma bära kostnaden. Att universitetet kunnat uppställa kravet på de 330 exemplaren, har just haft till nödvändig förutsättning, att avhandlingarna av andra skäl måste utges i tryck. Annars skulle detta universitetets krav framstå i en synnerligen odiös dager. Det är för universitetet av stor vikt, att detta framhålles.

Nu berörda fel i motiveringen har medfört även vissa brister i kommitterades förslag. Kommitterade ha på grund av de 330 exemplaren och med antagande av en normalupplaga av 500 exemplar kommit till det slut, att $\frac{2}{3}$ av varje disputationsavhandlingens kostnader borde ersättas. Men utgår man från att tvånget att utge disputationsavhandling bör vara den avgörande grunden för ersättningen, finnes ej någon rimlig grund att tillämpa nämnda enkla ersättningsnorm, utan då bör ersättnings storlek mer avpassas efter de individuella förhållandena i varje särskilt fall. Sker ej detta, kan det lätt hända, att de, som prestera de bästa avhandlingarna, vilka alltså såväl i vetenskapligt avseende som såsom bytesobjekt ha största värde för universitetet, bli mer betungade än de, som åstadkomma slätstrukna och tämligen betydelselösa arbeten.

Att närmare precisera normerna för ersättnings storlek och maximibelopp samt för den kontroll, som måste utövas för att förhindra att onödiga kostnader ersättas, tillåter icke den korta tid, inom vilken konsistoriet måste fatta sitt beslut i frågan. Jag tillåter mig därför föreslå, att konsistoriet nu inskränker sig till att göra framställning om utverkande av ett förslagsanslag å 30,000 kronor för ändamålet och att konsistoriet under loppet av nästkommande september månad må få inkomma med förslag till bestämmelser angående anslagets användning.

Med anledning av vad professor Davidson sålunda yttrat utvecklade professor Wirén ytterligare kommitterades ståndpunkt och anförde därvid följande:

Det uppdrag, kommitterade fått, gällde ej att utröna vad universitetet skulle kunna anses vara *skyldigt* att betala för de exemplar av gradualavhandlingarna, som av universitetet mottagas, utan det gällde att utreda, huru en skälig ekonomisk lindring skulle kunna beredas disputerarna, då fordran på disputationsprov synes lägga allt för tunga bördor på flertalet disputeranter och i ej oväsentlig grad öka deras studieluckor, ett förhållande som från statens och universitetets synpunkt måste betecknas såsom ett missförhållande.

Vid sin utredning måste således kommitterade utgå från fastställandet av de kostnader disputerarna haft för framställandet av sina avhandlingar och ingalunda blott taga hänsyn till de kostnader för ökad upplaga, som föranledas av skyldigheten att till universitetet avlämna 330 exemplar.

De åtgärder, som kunna förordas för att råda bot på det nyss angivna missförhållandet, böra enligt kommitterades bestämda mening vara så effektiva, att de verkligen i normala fall befria vederbörande från större delen av kostnaderna för gradualavhandlingarnas utgivande, eljes har man all anledning befara, att ett yrkaude på de för kompetens till vissa befattningar obligatoriska disputationsprovns avskaffande

framträder med sådan styrka, att det icke kan motstås. Och ett avskaffande av dessa prov skulle säkerligen vara mycket olyckligt, bland annat skulle otvivelaktigt elementarlärarnas bildningsnivå därigenom sänkas.

För beredande av lindring i kostnaderna för gradualdisputationen ha kommitterade framhållit två utvägar, dels ett höjande av anslaget till universitetets årsskrift, dels och framför allt beredande av en direkt ersättning för en väsentlig del av kostnaderna för de enskilda avhandlingarna, där dessa icke överskrida vad som i allmänhet kan anses behövt.

Då det gäller att fastställa denna ersättning, kan man icke, såsom professor Davidson föreslår, göra detta med ledning av en för varje enskilt fall företagen uppskattning av avhandlingens vetenskapliga värde eller författarens behov av understöd. En sådan undersökning, som i olika ämnen måste verkställas av olika personer med olika måttstock, måste med nödvändighet leda till stor ojämnhet och godtycke. Dessutom bör det ihågkommas, att staten för kompetens till vissa befattningar blott fordrar godkänt disputationsprov. För ersättningens bestämmande måste man fastställa en lätt tillämplig och likformigt verkande norm. Det torde ligga i sakens natur, att en sådan norm, som i alla avseenden är fullkomlig, icke kan åstadkommas. Då nu universitetet erhåller största delen av en gradualdisputations normala upplaga, har det syntts kommitterade, att det lämpligaste skulle vara, att universitetet beredde tillfälle att ersätta disputerarna deras kostnader proportionellt mot universitetets andel i denna upplaga, dock, av skäl som kommitterade närmare angivit och som ej bestritts, med fastställande av ett visst maximibelopp.

Slutligen måste jag fästa uppmärksamheten på att vad universitetet erhåller av gradualdisputationen ingalunda från universitetets synpunkt sett får värderas blott efter det bokmaterial, som universitetsbiblioteket erhåller såsom byte mot våra gradualdisputationer, ty universitetet använder blott omkring $\frac{2}{3}$ av de 330 exemplar det mottager av varje disputation till detta byte, det övriga användes såsom bekant på annat sätt.

Med anledning av vad sålunda förekommit beslöt konsistoriet hemställa om utverkande av proposition angående beviljande av ett förslagsanslag å 30,000 kronor för minskande av kostnader för akademiska disputationer; och anmälde sig konsistoriet samtidigt ämna under loppet av september 1918 inkomma med förslag till närmare bestämmelser angående anslagets användning.

I det andra av förut omförmälda utlåtanden från det större akademiska konsistoriet i Uppsala, daterat likaledes den 30 maj 1918, tillstyrkte konsistoriet, med anledning av den utav licentiaten Lindqvist m. fl. gjorda ansökningen, att vederbörande måtte av till buds stående medel beredas någon ersättning för sina kostnader i och för »årets» gradualavhandlingar. Konsistoriet hade från sökandena införskaffat uppgifter angående de kostnader för avhandlingarna, oavsett forskningsutgifter, som av dem själva måst bestridas, eller, om avhandling helt eller delvis bekostats av enskild person eller institution, angående kostnaderna i sådant fall och eventuellt

deras fördelning; dessa uppgifter voro bifogade konsistoriets senast berörda utlåtande.

I det tredje utlåtandet, avgivet den 9 juli 1918 med anledning av licentiaten Thorlings m. fl. framställning, tillstyrkte konsistoriet likaledes, med bifogande av uppgifter från sökandena angående tryckningskostnaderna för deras gradualavhandlingar, att sökandena måtte av till buds stående medel beviljas någon lindring i kostnaden för ifrågavarande gradualavhandlingar.

På sätt nyss erinrats, sade sig det större akademiska konsistoriet i Uppsala ämna under september 1918 avgiva förslag till närmare bestämmelser angående användningen av det utav konsistoriet för ändamålet förordade förslagsanslaget å 30,000 kronor. Då ärendet den 21 september 1918 återupptogs till behandling inom konsistoriet, anmäldes att, efter det handlingarna varit överlämnade till överbibliotekarien för yttrande i anledning av vad senast i ärendet förekommit, sådant yttrande dåmera inkommit. Överbibliotekarien Hulth's yttrande är av följande lydelse:

Det har talats om värdet av det uthypte, som biblioteket erhåller för sina akademiska avhandlingar. Under åren 1908—1912 erhöll biblioteket från utländska universitet och högskolor i medeltal 6.937 akademiska dissertationer och program om året. Om vi nu skulle sätta på dem ett ungefärligt, helt säkert för lågt pris av 3 kronor per styck, finge vi en totalsumma av 20,811 kronor per år. (En del tyska dissertationer kunna ju vara billigare än 3 kronor, men de franska, amerikanska, holländska och danska torde oftast betinga betydligt mera.) Dessutom få vi genom byte med sällskap och tidskriftsredaktioner i speciella ämnen, till vilka vi skicka avhandlingar i respektive vetenskaper, en mängd värdefulla publikationer, som väl kunna utfylla det felande beloppet i de 30,000 kronorna. Avhandlingarna i speciella ämnen sändas till 575 sällskap och tidskriftsredaktioner.

Av de 330 exemplar, som disputerarna äro skyldiga att lämna till universitetet, kommer knappast hälften bibliotekets byten till godo. Sedan de närmast berättigade av de akademiska lärarna och nationerna erhållit sina exemplar genom universitetsvaktmästaren, lämnas återstoden, omkring 220 exemplar, till universitetsbiblioteket. Av dessa skickas 30 exemplar till universitetsbiblioteket i Lund och lika många till universitetsbiblioteket i Helsingfors, och erhålles från dem lika antal exemplar för utdelning bland de akademiska lärarna. 3 exemplar i humanistiska vetenskaper lämnas till högskolan i Göteborg och 3 i de naturvetenskapliga ämnena till högskolan i Stockholm, allt på samma villkor.

Dessutom ha de akademiska lärare, som ej förut erhållit avhandlingar, rättighet att på hösten uttaga vad de önska.

Allt detta gör, att avhandlingarna i många fall ej räcka till för bibliotekets byten, utan måste man tigga ytterligare exemplar av doktorerna, vilka ofta tillmötesgå vår anhållan under tacksamt erkännande av den nytta de haft av biblioteket.

Konsistoriet beslöt därefter att åt rektor samt professorerna A. Noreen, A. Friberger och E. Billing uppdraga att uppsätta förslag till skrivelse i ämnet, vilket förslag sedermera blev med några mindre ändringar av konsistoriet godtaget. I skrivelse den 28 september 1918 till kanslern avgav konsistoriet utlåtande och förslag i enlighet härmed. Konsistoriet anförde härvid följande:

Den grund, som närmast kan åberopas för att universitetet skall betala en del av tryckningskostnaderna för akademiska disputationer, och som även i skrivelser av enskilda studerande, som disputerat, liksom kommitterades yttrande anförts såsom ett huvudskäl därför, är föreskriften, att disputant äger att till universitetsbiblioteket avlämna ett antal av 330 exemplar av varje disputationensavhandling, som vid universitetet framlägges till offentlig granskning, av vilket antal den större delen användes till byte med in- och utländska lärda samfund. Angående värdet för universitetsbiblioteket av denna bytesförbindelse hänvisas särskilt till tillförordnade överbibliotekariens ovan omnämnda skrivelse. Det kan synas rimligt, att den fördel, universitetet beredes genom dessa 330 exemplar, borde från dess sida ersättas och icke bekostas av de studerande såsom hittills.

Det är dock tydligt, att den skyldighet att bistå till tryckningskostnadernas minskning, som på denna grund kan anses föreligga för universitetet, endast innefattar de *merkostnader*, som själva framställningen av dessa för universitetet behövlige exemplar utöver den upplaga, som för själva disputationensakten är nödvändig och som författaren själv vill disponera, kan anses föranleda. Det kan således här icke vara fråga om ersättning för sättnings- och korrekturkostnader jämte en del andra för tryckningen (av ett exemplar) nödvändiga kostnader, som till samma belopp skulle utgå, även om inga exemplar skulle till universitetet överlämnas.

Anledningen till att denna bestämmelse om avlämnandet utan ersättning till universitetsbiblioteket av 330 exemplar kunnat tillkomma och så länge utan större opposition tillämpas har givetvis varit just den, att dessa merkostnader för förfärdigandet av universitetsexemplaren hittills medfört en så ringa ökning av totalkostnaden för en disputationensavhandlingens tryckande, särskilt då avhandlingarna voro smärre till omfånget och papperspriset lägre, att bördan härav icke syntes de studerande särskilt tung. Det har även ansetts såsom en direkt fördel för författarna, att universitetet övertog spridningen av författarnas avhandlingar till vetenskapsmän av facket samt till inländska och utländska bibliotek. Det är därför först den senaste våldsamma stegringen av priset på papper och av tryckningskostnaden, som gjort frågan om en ersättning till författaren för universitetsexemplaren aktuell.

I de 330 exemplaren inräknas även de exemplar till den bedömande och betygssättande myndigheten, som eljest givetvis måst avlämnas av disputanterna själva, i självklar konsekvens av statuternas föreskrift, att «disputationensavhandling skall tryckas samt inlämnas till granskning av den fakultet, till vars vetenskapliga område dess innehåll hör». Det skulle då på grund härav kunna ifrågasättas, om det icke vore riktigast, att blott en del av de 330 exemplaren, som kan anses disponeras mer utslutande till universitetets fördel utan direkt intresse för disputanten, skulle av universitetet lösas, men då det givetvis är svårt att här draga en bestämd gräns och en direkt fördel för universitetet ju alltid kan påpekas beträffande samtliga exemplar, som dit avlämnas, synes det konsistoriet icke vara lämpligt att härvid göra någon begränsning,

utan synes universitetet böra inlösa samtliga de 330 exemplaren av alla disputationsskrifningar, som vid universitetet utgivas och offentligen försvaras, med det belopp, som enligt verifierade räkningar utgör merkostnad för framställning av dessa exemplar. Givetvis omfattar denna inlösningssskyldighet samtliga disputationsskrifningar, som ventileras, oberoende av betyg, således även de som underkänts, då ju även 330 exemplar avlämnats av dessa och universitetet sedan självt äger avgöra, huruvida de kunna eller böra användas såsom bytesmedel.

Måhända skulle universitetets bidrag till disputationsskrifningarnas tryckning kunna anses böra inskränka sig härtill. Av några disputerare har i ingivna ansökningar intet annat begärts. Emellertid är det, såsom kommitterade visat, icke lämpligt att stanna vid ett så begränsat bidrag — enligt det exempel, som professoren Davidson anført, blott omkring 22 % av totalkostnaden — och i flertalet ansökningar om understöd till akademiska disputationers tryckande har tydligen en kraftigare hjälp avsetts. Med de anspråk på de akademiska skrifningarnas art och omfattning, som efterhand utvecklats, och framför allt med hänsyn till det högt stegrade priset för deras tryckning, torde det vara nödvändigt, att staten genom universitetet ingriper på mer effektivt sätt för att minska de utgifter, som avhandlingstrycket åsamkar de disputerande. Önskvärdheten att kunna lätta den stora utgiftsbörda, i regel skuldbörda, som den studerande, vilken fullföljer sina studier till dessa de högsta proven, måste ådraga sig, förenar sig i detta fall med statens och universitetets intresse av att disputationsskrifningen icke på grund av ekonomiska skäl onödigt länge undanskjutas eller rent av undvikas av de studerande, som eljest hade både förmåga och vilja att avlägga desamma, och med nödvändigheten att förhindra, att upprätthållandet i framtiden av dessa vetenskapliga prov rent av omöjliggöres. I övertygelse härom anser sig konsistoriumet böra förorda, att utom inlösen av det antal exemplar, som hittills utan ersättning lämnats till biblioteket, ytterligare bidrag till minskning av tryckningskostnaderna må utgå av statsmedel, ställda till universitetets disposition för detta syfte.

Då ett bidrag, som utgår från denna synpunkt, till sin karaktär närmar sig stipendier eller premier, som likaledes tillfalla studerande för att dels minska kostnaderna för deras studiearbete, dels uppmuntra till fortsatta och högre vetenskapliga studier, kan det ifrågasättas, om icke såsom villkor för dylik ytterligare hjälp till tryckningskostnaders betalning borde tagas hänsyn dels till de disputerandes behov av sådant bidrag, dels till avhandlingens vetenskapliga värde. Vad först hänsyn till behovet beträffar, kan naturligtvis det förhållande klart föreligga, att intet behov av dylikt ekonomiskt stöd alls förefinnes; i regel torde framdeles såsom hittills behovet vara uppenbart. Säkerligen uppstå dock, enär det gäller studerande, vars studier framskridit så långt som till akademisk disputation, mycket svårbedömliga fall. Ofta hava disputerarna redan före disputationen vunnit anställningar i statens eller enskild tjänst eller på annat sätt skaffat sig sitt levebröd, och det kan därför omöjligt härvidlag bli fråga om att disputeranten skall förete medellöshetsintyg såsom förhållandet är vid stipendier. När det gäller en så dryg utgift, kan behovet av bidrag vara stort nog även vid tämligen goda inkomster. Det synes därför, som om denna behovssynpunkt icke bör starkare urgeras, än att det för att komma i åtnjutande av dylik hjälp till tryckningskostnadernas minskning erfordras en formlig ansökan, åtföljd av en bestyrkt förklaring, att sökanden icke äger tillräcklig enskild förmögenhet eller så stora inkomster, att icke betalandet av disputationsskrifningens samtliga tryckningskostnader skulle förorsaka för honom en kunnbar olägenhet.

En begränsning av bidragen till vetenskapligt värdefullare skrifningar och ett

avpassande av deras storlek efter avhandlingens värde, kan ju synas stå i överensstämmelse med universitetets intresse att uppmuntra den högre vetenskapliga förmågan och egga till större omsorg vid utarbetandet av det självständiga vetenskapliga prov, som framlägges till bedömande. Men även vid tillämpningen av en sådan princip skulle det tydligen uppkomma svåra och pinsamma avgöranden, kanske mindre för den nämnd eller kommitté, som fått i uppdrag att pröva en inkommen ansökans berättigande och som helt enkelt torde hålla sig till vederbörande fakultets eller sektionens betyg för avhandlingen, än för den betygsättande myndigheten och särskilt professorn i ämnet. Den utomordentliga svårigheten att föreslå betyg på avhandling skulle därmed ytterligare ökas, och i de synnerligen talrika fall, då tvekan råder mellan tvänne betyg, skulle medvetandet om den direkta ekonomiska förlust, som ett lägre betyg skulle tillskynda författaren, otvivelaktigt verka såsom en maning att avgöra valet till förmån för ett högre vitsord. Efterhand skulle säkerligen en allmän höjning av betygen eller sänkning av betygsfordringarna bliva följden, och således bestämmelsen snarast komma att motverka det syfte, som motiverat densamma. Blott så till vida kan hänsyn till avhandlingens vetenskapliga värde anses berättigad, att betyget godkänd bör erfordras för att dylikt bidrag skall utgå.

Med avseende på den omfattning, vartill inlösen och övrigt bidrag sammanlagda böra sträcka sig, har den förut nämnda kommittén ifrågasatt, att det sammanlagda beloppet skulle utgöra två tredjedelar av totalkostnaden för en normalupplaga av 500 exemplar. Konsistoriet anser sig emellertid icke kunna tillstyrka högre belopp än hälften av nämnda totalkostnad. Därmed skulle den ökning, som dyrtiden under de sista åren föranlett och som beräknats till 100 % av kostnaderna för tryckning under år 1915, ersättas. Utan tvivel bleve en hjälp i denna omfattning verkligt effektiv, vilket ju är avsett.

I likhet med kommitterade anser konsistorium, att ett maximum måste fastställas, för att icke statens eller universitetets utgifter för detta syfte må stiga till alltför stora belopp och för att begränsa avhandlingarnas omfång eller åtminstone icke uppmuntra till onödigt stora och dyrbara avhandlingsprov. Det av kommitterade ifrågasatta beloppet 2,000 kronor är icke i sig för högt. Men då man får räkna med att avhandlingarnas omfattning genom dylikt bidrag kanske i större antal än förut skulle bringas upp till en storlek, som maximigränsen tillåter, och kanske även antalet avhandlingar per år genom de för de enskilda minskade kostnaderna något växa, synes det som om ett så högt maximum knappt kan från början fastställas. Det av konsistoriet begärda förslagsanslaget utgör 30,000 kronor. Avhandlingarnas medelantal per år anslås nu till omkring 24. Då maximibeloppet troligen skulle krävas i vida flera fall än hittillsvarande statistik ger anledning att förmoda, synes det föreligga risk, att det begärda förslagsanslaget skulle kunna komma att i alltför hög grad överskridas. Försiktigast synes därför vara att begränsa maximibeloppet till 1,500 kronor. Dock torde universitetet böra äga rätt att, om inlösen av de 330 exemplaren i sig överstiger ett visst belopp, exempelvis 500 kronor, öka maximibeloppet med den summa, varmed inlösen överstiger 500 kronor.

Det är givet, att med ett dylikt maximum fortfarande författarna av synnerligen dyra och stora avhandlingar komma att få bära en tung börda och den väsentligaste bördan. Men så länge det skall stå författaren fritt att själv bestämma sin avhandlings omfång och att själv ombestyr tryckningen med fritt val av boktryckare och av typografisk utstyrsel etc., kan det icke undgås, att författaren får bära denna risk. Ett övertagande av kostnaderna vare sig helt eller till väsentlig del utan maximigräns

från universitetets sida måste ju nödvändigtvis leda till att universitetet uppställer villkor såväl beträffande arkantal som beträffande typografisk utstyrsel m. m., vilket icke kan vara lämpligt.

För att emottaga och granska ansökningar om ersättning och bidrag torde en särskild myndighet erfordras. Konsistoriet vill föreslå, att en nämnd tillsättes, i vilken universitetets rektor, räntmästaren och överbibliotekarien äro självskrivna ledamöter, rektor därjämte ordförande, och som dessutom består av fem av det större akademiska konsistoriet årligen valda ledamöter, en av varje fakultet eller sektion. Denna nämnd bör äga att besluta med anledning av de inkomna ansökningarna, varvid de torde böra äga rätt att göra avdrag för alltför dyrbar typografisk utstyrsel, uppenbart onödiga korrekturkostnader och dylikt. Dock böra klagomål om beslut kunna inom viss tid, förslagsvis fjorton dagar, anföras hos större konsistoriet, som däröver äger att fatta avgörande beslut, som icke må överklagas.

Slutligen synes det konsistoriet, som om ansökningar om ersättning och bidrag för att kunna upptagas böra vara hos nämnden ingivna senast inom sex månader efter det disputationsakten ägt rum.

I anslutning till vad sålunda anförts föreslog konsistoriet följande närmare bestämmelser för användningen av det begärda förslagsanslaget:

1:o) att ersättning för de 330 exemplar, som överlämnas till universitetet, utgår till varje disputant med ett belopp, motsvarande de merkostnader, som framställandet av dessa exemplar efter bestyrkta räkningar föranlett;

2:o) att därutöver ett bidrag till minskning av tryckkostnaden för akademisk disputationsavhandling utgår till varje disputant, som därom till universitetet gör framställning, åtföljd av en bestyrkt förklaring, att han icke äger sådan förmögenhet eller sådana inkomster, att icke betalningen av totala kostnaden för avhandlingens tryckande föranleder för honom olägenhet, och vars avhandling blivit av vederbörande fakultet eller sektion godkänd;

3:o) att sammanlagda beloppet av ersättningssumman för de 330 universitetsexemplaren och det övriga bidraget bör utgå med hälften av bestyrkt totalkostnad för en upplaga av 500 exemplar, dock med rätt för den nämnd, varom nedan förmäles, att härvid göra avdrag för alltför dyrbar typografisk utstyrsel, uppenbart onödiga korrekturkostnader och dylikt samt med iakttagande av att bidragets sammanlagda belopp icke må överstiga 1,500 kronor, i fall ersättningssumman icke uppgår till mer än 500 kronor, men bör kunna ökas utöver 1,500 kronor med det belopp, varmed ersättningen överstiger 500 kronor;

4:o) att framställningar om ersättning och bidrag, ställda till större akademiska konsistoriet, böra ingivas senast inom sex månader efter det disputationsakten ägt rum;

5:o) att en nämnd för att emottaga och pröva ansökningar om ersättnings- och bidrags erhållande ur förslagsanslaget samt bestämma därom tillsättes, bestående av universitetets rektor såsom ordförande, akademiräntmästaren, överbibliotekarien och fem av större akademiska konsistoriet årligen valda ledamöter, en ur varje fakultet eller sektion;

6:o) att klagomål över nämndens beslut kunna anföras hos större konsistoriet, som däröver äger att fatta avgörande beslut, som icke må överklagas.

Enligt vad framgår av konsistoriets protokoll för den 28 september 1918 hade professor Noreen i ärendet avgivit särskilt yttrande, så lydande:

Då gradualavhandlingarna tillgodose icke blott doktorandernas utan i lika hög grad universitetets och de av detsamma representerade vetenskapernas intresse, i ty att de *dels* äro de kraftigaste medlet att uppehålla den vetenskapliga nivån inom universitetsstudierna, *dels* utgör det effektivaste medlet att garantera de för vissa befattningar, t. ex. lektorat, nödiga ja oeftergivliga kompetensfördringarne, *dels ock* utgöra ett för universitetsbiblioteket oundgängligt bytesmedel, så synes det vara rättvist, att de bekostas icke såsom hittills ensamt av doktoranderna utan av dessa och universitetet gemensamt, detta så mycket hellre som de nu så oerhört uppdrivna tryckningskostnaderna i många fall utgöra ett för doktoranderna oöverstigligt hinder för en avhandlings åvägbringande, vilket kan komma att ha till följd, att de redan här och där uppdykande förslagen om deras avskaffande såsom kompetensprov vinna framgång till obotlig skada för vår högre ämbetsmannabildnings vetenskapliga karaktär. I fråga om den proportion, vari båda parterna böra i kostnaderna deltaga, synes rättvist, att universitetet, som av en normal upplaga på 500 exemplar nu erhåller 330 exemplar, d. v. s. i det allra närmaste $\frac{2}{3}$ av hela upplagan, bidrager med $\frac{2}{3}$ av kostnaderna. Men för att söka förebygga, att en avhandling utsväller till ett oskäligt omfång eller tryckes i onödigt stor upplaga eller förlänas en alltför luxuös utstyrelse, synes lämpligt att bestämma, det universitetsbidrag i intet fall må överstiga 1,500 kronor, i vilken händelse det av konsistoriet begärda förslagsanslaget å 30,000 kronor synes böra vara tillräckligt för att tillgodose de i medeltal till 24 per år uppgående avhandlingarna, av vilka icke alla kunna tänkas behöva anlita nämnda maximibelopp.

Sedan ovan omförmälda framställningar samt Uppsalakonsistoriets däröver avgivna utlåtanden och förslag inkommit till kanslern, remitterade kanslern den 4 november 1918 samtliga handlingar i ärendet till det större akademiska konsistoriet i Lund för inhämtande av dess yttrande.

Redan innan remisshandlingarna kommo de akademiska myndigheterna i Lund till handa, hade frågan varit föremål för behandling vid sistnämnda universitet. På sätt framgår av ett protokollsutdrag från filosofiska fakulteten därstädes den 24 september 1918 hade ett förberedande utlåtande i ärendet avgivits av professorerna M. P. Nilsson, H. Wallengren och E. Hellqvist. Detta utlåtande, vilket fakulteten beslöt göra till sitt, är av följande lydelse:

Den förhandenvarande kristiden har i ytterst kånubar grad stegrat de redan förut betydande omkostnaderna för utgivandet av avhandlingar för graden. Denna akuta fördyring är den omedelbara anledningen till att ovan nämnda ansökan framkommit. Å andra sidan har den givit förnyad fart åt en på visst håll redan för länge sedan framkommen strävan att borttaga den tryckta avhandlingen som kompetensvillkor för lektorat, eventuellt införandet av en gemensam lärarexamen gällande för de högre allmänna läroverkens alla klasser. I detta hänseende kan hänvisas till ett flertal inlägg i tidningspressen och en studentafton i Lund, där frågan nyligen diskuterats.

Universitetets vetenskapliga verksamhet skulle tillfogas obotlig skada genom borttagandet av den tryckta och offentligen försvarade avhandlingen som villkor för lektorskompetens. Det kan förutses, att i ett dylikt fall en avhandling skulle utgivas blott av ett fatal, huvudsakligen dem, som eftersträvade en docentur för att längre eller kortare tid ägna sig åt akademisk verksamhet. Den vetenskapliga produktionen vid universiteten skulle i hög grad minskas. Dock väger denna synpunkt mindre i jämförelse med den betydelse, som den tryckta och offentligen försvarade avhandlingen har som den verkliga realgarantien för den vetenskapliga undervisningens och forskningens upprätthållande på erforderlig nivå. Ett framkastat förslag, att avhandlingen skulle inlämnas i manuskript eller ett mindre antal maskinskrivna exemplar, äro otillfredsställande, då avhandlingen därigenom skulle undandragas den allmänna kritiken. Endast avhandlingens fulla offentliggörande genom tryckning och den allvarliga och ingående kritik inför offentligheten, till vilken den offentliga ventileringen ger tillfälle, skapar en verklig garanti för uppfyllandet av de fordringar, som böra ställas på ett vetenskapligt arbete. Bevis härpå föreligga till fullo i det ej allt för sällsynta fallet, att en avhandling, som redan blivit anslagen för disputation, återtages, därför att den vid en ingående granskning, som först blivit möjlig genom dess föreliggande i tryck och företagits med den offentliga ventileringen i sikte, visat, att den varit behäftad med sådana brister, att den ej fyllt måttet. Det betänkliga i detta förslag skulle än ytterligare stegras, om den offentliga ventileringen skulle bortfalla och avhandlingen i likhet med licentiatavhandlingarna hänskjutas ensamt till vederbörande professors bedömande. Såväl den ingående kritik, som utövas vid den offentliga ventileringen, som betygsättningen genom fakultet, respektive sektion har vid upprepade tillfällen visat sig vara av avgörande betydelse för den rätta uppskattningen av en avhandling.

Bevarandet av den tryckta och offentligen försvarade avhandlingen är således av vital betydelse för universitetets vetenskapliga nivå, och denna är i sin ordning grundläggande för utbildningen av läroverkslärare. Även läroverken behöva, att en del av dess lärarkår är vetenskapligt högre kvalificerad och kan höja sig över de böcker, som skolundervisningen följer. Erfarenheten visar, att även det vanliga skolarbetet kan medföra frågor, för vilka man måste söka råd hos den högre vetenskapligt utbildade. Det anföres ofta som argument för en enhetlig lärarexamen, att adjunkterna undervisa på gymnasiestadiet, men trots förhållandets stora utsträckning är det en nödfallsåtgärd, som ej är utan sina vador. Undervisningen löper fara att stelna i dogmatisk form, därför att kunskapsinnehållet är alltför begränsat och bestämt av läroböckerna. Å andra sidan skulle en enhetlig lärarexamen, vars nivå måste betydligt höjas över den nuvarande filosofiska ämbetsexamen, om den skulle vara tillräcklig för hela skolan, bliva för dyrbar och utgöra ett slöseri med överkvalificerad arbetskraft, även under förutsättning, att de tre lägsta klasserna skulle komma att bortfalla, och för gymnasiestadiet skulle den icke giva tillräcklig garanti för full förtrogenhet med vetenskaplig metod och behärskning av ett ämne. Tanken på en enhetlig lärarexamen, även om den ungefär skulle motivera den nuvarande filosofie licentiatexamen med borttagande av den tryckta och offentligen försvarade avhandlingen, måste både ur skolans och universitetets synpunkt betecknas som en olycklig kompromiss.

Även om avhandlingen är nödvändig som integrerande led av den vid universitetet meddelade utbildningen, så kvarstår dock, att den genom den alltmer stegrade tendensen till kvantitativ ökning blivit onödigt betungande. Genomsnittsomfånget för de sista 10 åren är enligt en av överbibliotekarien af Petersens fogad utredning 13 ark.

Kostnaden för tryckning blir betydande, och de indirekta omkostnaderna bli ännu större på grund av den långa tid utarbetandet av en så omfattande avhandling kräver. Denna tendens till kvantitativ ökning, som ibland tar sig uttryck däri, att omfånget i och för sig anses vara en förtjänst och att författare genom hopning av material och framställningens bredd sträva att stegra omfånget, är djupt att beklaga, därför att den gör tryckandet av doktorsavhandlingen onödigt betungande och därigenom understödjer agitationen för avhandlingens avskaffande. Den är från universitetets ståndpunkt fullständigt onödig. Ty meningen med doktorsavhandlingen är att framlägga ett bevis på behärskning av vetenskaplig metod tillgängligt för offentlig granskning, ej att åstadkomma en omfattande vetenskaplig undersökning.

Av anförda skäl är det i hög grad önskligt, att avhandlingens omfång inskränkes till rimliga proportioner. Önskvärt vore, om i motsats till på sina håll nu rådande tendenser den kvantitativa synpunkten uteslötes vid en avhandlings bedömning och om det bleve allmänt erkänt, att onödig bredd i framställningen och en skrymmande materialsamling är en negativ förtjänst, en koncis och koncentrerad form däremot en värdefull positiv förtjänst. Då det i realiteten ej torde vara mycket vunnet med uppställandet av allmänna önskemål, anse vi också, att direkta åtgärder böra vidtagas för nedbringande av avhandlingarnas omfång.

Om bidrag ur allmänna medel beviljas, bör detta utgå i form av understöd, ej i form av inlösnings av de till biblioteket överlämnade exemplaren. Ty en inlösningssumma torde rättas efter avhandlingens pris och således direkt uppmuntra till utgivandet av stora avhandlingar. Hur brett en avhandling är anlagd, skulle författaren dock erhålla ersättning beräknad efter pappers- och tryckningskostnaden. Ett understöd torde begränsas till ett rimligt antal ark. Sex ark i oktav torde vara fullt tillräckligt för det med en avhandling avsedda ändamålet. I särskilda fall, där ämnets natur ej tillåter en kortare avfattning, borde dock på förslag av fakultet respektive sektion understöd för ytterligare två ark kunna lämnas ävensom för illustrationer, där sådana äro nödvändiga.

Efter det sedermera omförmälda framställningar och Uppsalamyndigheternas utlåtanden kommit vederbörande i Lund tillhanda, bereddes filosofiska fakulteten därstädes tillfälle att ånyo yttra sig i ärendet, och anförde fakulteten enligt protokollsutdrag den 14 november 1918 följande:

Vad beträffar ersättning för sådana kostnader åt dem, som nu därom gjort framställning, ville fakulteten för sin del tillstyrka, att med hänsyn till de under kristiden ofantligt stegrade tryckningskostnaderna understöd måtte utgå till dem, som därom anhållit och till med dem likställda, efter enahanda grunder som de av större akademiska konsistoriet i Uppsala för framtiden föreslagna d. v. s. 50 % av totalkostnaden, dock högst 1,500 kronor.

Beträffande åter den av större akademiska konsistoriet i Uppsala upptagna frågan om sådan anordning, att för framtiden dylik ersättning kunde beredas studerande, ville fakulteten med åberopande av sitt redan den 24 september 1918 avgivna yttrande hemställa, att universitetet genom förslagsanslag av lämplig storlek måtte sättas i stånd att i en för detta ändamål nyinrättad avdelning av Lunds universitets årsskrift upptaga till kostnadsfri tryckning sådana gradualavhandlingar, vilkas författare därom inkomma med ansökan och därav vore i behov, dock endast intill ett

högsta omfång av 6 till 8 ark och i intet fall utöver en kostnad av 1,500 kronor för varje avhandling, allt enligt de närmare bestämmelser, som för detta ändamål kunna bliva fastställda.

Redan dessförinnan hade emellertid frågan varit föremål för behandling inom det större akademiska konsistoriet i Lund, och hade konsistoriet den 9 december 1918 beslutit uppdraga åt professorn A. Moberg och överbibliotekarien E. Ljunggren att efter vederbörlig utredning till konsistoriet inkomma med utlåtande och förslag i ärendet.

I detta utlåtande, dagtecknat den 27 november 1918, anföres följande:

I vad de remitterade framställningarna avse antingen minskning i det antal exemplar av disputationsskriften, vilket skall till universitetets kansli avlämnas, eller åläggande redan nu för universitetet att inlösa detta antal exemplar till självkostnadspris, få vi bestämt avstyrka bifall, beträffande det förra alternativet under åberopande av överbibliotekariens av rektorsämbetet i Lund infordrade yttrande i anledning av den framställning, tillhörande de nu till konsistoriet remitterade skrivelserna, som av teologie licentiaten E. Elg och filosofie licentiaten E. Elgqvist avgivits, beträffande det senare alternativet åter under hänvisning därtill, att universitetet icke för närvarande till sitt förfogande äger medel, som skulle kunna för ändamålet tagas i anspråk.

I vad åter dessa framställningar avse, att Kungl. Maj:t ville på annat sätt bereda åt sökandena någon lindring i ifrågavarande kostnader, har konsistoriet i Uppsala ifråga om från studerande vid Uppsala universitet ingivna framställningar hemställt, att vederbörande må av till buds stående medel beredas någon ersättning. Vi hava nu från en del av de studerande vid universitetet i Lund, vilka jämte filosofie licentiaten E. Gertz ingivit en av de remitterade skrivelserna i samma syfte, införskaffat uppgift angående tryckningskostnaderna för deras avhandlingar. Och vi hemställa, att konsistoriet ville i anledning av denna remiss, under biläggande av dessa kostnadsuppgifter, och i anslutning till av den filosofiska fakulteten avgivet yttrande i ärendet med hänsyn till rådande kristid förorda, att sådan ersättning kunde till sökandena och med dem likställda utgå med 50 % av sagda kostnader.

Vad åter beträffar den mera omfattande fråga, som av det större akademiska konsistoriet i Uppsala upptagits till utredning och förslag i anledning av dels ovan nämnda av filosofie licentiaten E. Gertz m. fl. gjorda framställning, dels en från filosofie magistern C. Larsson och filosofie licentiaten M. Ekman till det mindre akademiska konsistoriet i Uppsala inkommen skrivelse, finna vi i likhet med konsistoriet i Uppsala angeläget, att från statens sida åtgärder vidtagas till lindrande av de dryga kostnader, som ådragas de studerande genom det högsta akademiska lärdomsprovet, gradualavhandling. Sådana åtgärder torde vara starkare påfordrade i samma mån som genom vetenskapens framsteg och den vetenskapliga utbildningens fullkomning kraven på en sådan avhandling blivit större och därtill kostnaderna genom fortgående prisstegring ökade. Önskemålet, att även den högre undervisningen må vara så vitt möjligt kostnadsfri och för alla tillgänglig, synes böra utsträckas även därhän, att dess slutprov och därtill ett av staten i vissa fall fordrat kompetensvillkor icke får medföra så stora ekonomiska uppoffringar, att dess avläggande redan på den grund blir förbehållet de ekonomiskt relativt bättre situerade. Vidtagandet av åtgärder i avsedd riktning torde även ur den synpunkten vara nödvändigt, att kravet på gradualavhandling och dispu-

tation såsom villkor för lektorskompetens eljest endast med svårighet torde kunna upprätthållas. Om vikten härav, vilken framhållits även inom konsistoriet i Uppsala, har filosofiska fakulteten i Lund redan tidigare uttalat sig. Än vidare bör den synpunkten beaktas, som likaledes gjorts gällande inom konsistoriet i Uppsala, att författares skyldighet att till universitetet avlämna ett större antal exemplar av disputationssavhandling, i Lund 230 exemplar, numera måste anses vara ekonomiskt så betungande, att en viss ersättning redan av denna grund borde till honom utgå. Detta åtminstone för det fall, att staten icke i annan form kunnat bereda honom tillräcklig lindring i avhandlingskostnaderna. Men universitetet har, såsom redan framhållits, icke tillgång till medel för detta ändamål, utan böra sådana först beredas genom särskilt anslag.

Vid bedömandet av omfånget av det understöd, som på nu anförda grunder borde ifrågakomma, kan man utgå från den utredning angående tryckningskostnader, vilken av det större akademiska konsistoriet i Uppsala avvägabragts. Också det (normala) maximibelopp, 1,500 kronor, till vilket enligt konsistoriets i Uppsala förslag understödet borde utgå, synes vara väl avvägt och även för förhållandena i Lund riktigt. Då emellertid antalet avhandlingar, som i Lund årligen utgivis och försvaras, enligt medeltal för de senaste 10 åren endast utgör 15 (mot i Uppsala 24), skulle för ett tillfredsställande ordnande av denna angelägenhet vid universitetet i Lund efter samma grunder vara erforderligt ett förslagsanslag av 18,750 kronor (mot för Uppsala 30 000 kronor), en summa som möjligtvis till en början skulle kunna nedsättas till 18,000 kronor.

Beträffande sättet för understödets erhållande vilja vi föreslå konsistoriet att för universitetets i Lund vidkommande taga i övervägande en väsentligen annan ordning än den, som funnits lämplig för universitetet i Uppsala. Filosofiska fakulteten i Lund, som beretts tillfälle att yttra sig i ärendet, har åberopat sitt här redan omnämnda tidigare uttalande, enligt vilket den i denna fråga om lindring i kostnaderna för disputationssavhandling såge ett önskat tillfälle att motverka den tendens att alltjämt öka omfånget av gradualavhandlingarna, vilken gör sig påtagligt gällande. Fakulteten har därför föreslagit, att ersättning för tryckningskostnader för sådan avhandling skulle utgå endast för ett omfang av intill sex eller i vissa fall åtta ark. Fakulteten förordar ett sådant nedpressande av avhandlingarnas omfang icke endast för att därigenom minska författarens med densamma förbundna, nu ofta onödigt betungande kostnader. Den finner det också önskvärt, att »det bleve allmänt erkänt, att onödig bredd i framställningen och en skrymmande material-åmning är en negativ förtjänst, en koncis och koncentrerad form däremot en värdefull positiv förtjänst». Emellertid är det klart, att en sådan begränsning i förbindelse med nu ifrågavarande anordning för beredande av ersättning för tryckningskostnader och i synnerhet i förening med en viss förenkling i typografiskt avseende skulle kunna leda också till betydande ekonomiska fördelar, möjligtvis ända därhän, att disputationssavhandlingens tryckande icke behövde ådraga den obemedlade studeranden någon mera avsevärd kostnad. Detta vore ett ur såväl vetenskaplig som samhällelig synpunkt högeligen eftersträfvansvärt mål. Dock torde i sådant syfte det omfang av avhandling, till vilket understöd må utgå, böra höjas från av fakulteten föreslagna normalt sex ark till åtta.

Den mest effektiva anordning särskilt med hänsyn till önskvärd likformighet och förenkling i typografiskt avseende vore givetvis, att universitetet i någon form övertog kontroll och överinseende över avhandlingarnas tryckande. Praktiskt skulle detta ganska enkelt uppnås därigenom, att universitetets årsskrift, såsom också fakulteten föreslagit på grundvalen av ovan förutsatta förslagsanslag, utvidgades med ett bihang, avsett för upptagande av disputationssavhandlingar. I bokhandels- och bibliotekstekniskt

liksom ekonomiskt avseende borde detta bihang vara helt skilt från årsskriften i övrigt. Dess anslutning till denna borde väsentligen bestå blott däri, att dess angelägenheter av praktiska skäl omhänderhades av samma styrelse och redaktionskommittéer som årsskriftens. Genom en sådan anordning skulle också vinnas en med det otillräckliga anslag, som nu utgår till årsskriften, nödvändig lättnad för denna, i det att den för framtiden befriades från att upptaga och åtminstone delvis bekosta akademiska avhandlingar.

Till vinnande av nödig enhetledighet torde i regel avhandling böra hos styrelsen anmälas till upptagande i detta bihang redan innan dess tryckning begyut och denna försiggå under vederbörande redaktionskommittés överinseende. Givetvis skulle författaren icke av denna anledning vara bunden att anlita ett visst bestämt tryckeri. Avhandlingens slutliga antagande måste dock göras beroende av att den efter disputation blivit bedömd med minst betyget godkänd. Det bör emellertid icke vara uteslutet, att även en utan sådan föregående anmälan färdigtryckt avhandling, som bedömts med minst sagda betyg, av styrelsen kan upptagas i denna publikationsserie, när styrelsen finner sådant skäligt och med hänsyn till dess typografiska utstyrsel lämpligen kunna ske. Givetvis skulle ingen avhandling endast på grund av sitt omfång vara utesluten från att upptagas i årsskriftens bihang och dess författare att därigenom erhålla bidrag till tryckningskostnaderna intill ovan angivna gräns. Författare däremot, vilken över huvud icke önskar få sin avhandling upptagen i denna serie, torde därmed visa, att hans behov av tryckningsbidrag eller ersättning icke är av den art, att han skäligen kan göra anspråk på sådant. Dock torde det vara rimligt och med hänsyn till den anordning, som för universitetet i Uppsala funnits lämplig och av dess konsistorium föreslagits, nödvändigt, att även i Lund de exemplar av sådan i årsskriftens bihang icke ingående avhandling, vilka skola till universitetet överlämnas, inlösas med ett belopp, motsvarande de merkostnader, som framställandet av dessa exemplar efter bestyrkta räkningar föranlett. Ansökningar härom torde lämpligen kunna handläggas av årsskriftens styrelse, som skulle äga att granska de ingivna räkningarna och eventuellt efter avdrag av överdrivna och onödiga kostnader fastställa det belopp, till vilket inlösen bör ske, samt av de genom här förutsatta förslagsanslag tillgängliga medel utanordna det sålunda fastställda lösensbeloppet.

I anslutning till vad sålunda anförts framlade kommitterade följande förslag till de bestämmelser, vilka bleve nödvändiga för genomförande av den utav dem föreslagna anordningen.

A. Tillägg till reglemente för Lunds universitets årsskrift.

1:o) I årsskriftens bihang för akademiska avhandlingar kan upptagas disputationssavhandling för vinnande av doktorsgrad eller lektorskompetens, vilkens författare vid till årsskriftens styrelse ställd ansökan härom avgiver bestyrkt förklaring, att han icke äger sådan förmögenhet eller sådana inkomster, att icke bestridandet av kostnaden för avhandlingens tryckande skulle bereda honom ekonomisk olägenhet. Slutgiltigt må sådan avhandling upptagas först sedan den efter disputation blivit av vederbörande fakultet eller sektion bedömd med minst betyget godkänd.

2:o) För i årsskriftens bihang upptagen avhandling ersätts av härför avsett förslagsanslag alla tryckningskostnader, inbegripet klichéer och annat illustrationsmaterial, intill ett omfång av åtta (8) tryckark, dock i intet fall till belopp överstigande 1,500 kronor. Korrekturkostnader, i vad de överstiga 10 % av sättningskostnaderna för det arkantal, vars tryckningskostnader ersätts, och alla kostnader för större omfång av avhandlingen eller utöver det maximibelopp, som ovan stadgats, bestridas av författaren.

3:o) Av i årsskriftens bihang upptagen avhandling erhåller författaren kostnadsfritt femtio (50) exemplar i samma utstyrelse som den övriga upplagan. Av denna upplaga, som är universitetets tillhörighet, utgår det antal exemplar, som enligt gällande bestämmelser rörande utdelning av vid Lunds universitet utkommande akademiska avhandlingar skola till akademikansliet avlämnas.

B. Tillägg till bestämmelser rörande utdelning av vid Lunds universitet utkommande akademiska avhandlingar.

1:o) Till författaren av disputationssavhandling för vinnande av doktorsgrad eller lektorskompetens, vilken icke ingår i årsskriftens bihang för akademiska avhandlingar, utgår efter ansökan, ställd till årsskriftens styrelse, och sedan avhandlingen efter disputation blivit av vederbörande fakultet eller sektion bedömd med minst betyget godkänd, för de exemplar, som enligt dessa bestämmelser å akademikansliet avlämnats, ersättning med ett belopp, motsvarande de merkostnader, som framställandet av dessa exemplar enligt bestyrkta räkningar föranlett.

Vid utredningen voro vidare fogade kostnadsuppgifter från disputer vid Lunds universitet.

Det större akademiska konsistoriet i Lund beslöt den 30 november 1918 enhälligt att instämma i kommitterades uttalande samt anhålla om utverkande av ett förslagsanslag för år 1920 å högst 18,000 kronor till minskande av studerandes kostnader för disputationssavhandlingar för vinnande av doktorsgrad eller lektorskompetens, vilket anslag skulle användas i överensstämmelse med de av kommitterade föreslagna närmare bestämmelser.

Slutligen har jag att anmäla en av medicine licentiaten G. Hultkvist m. fl. (inalles 8 medicine licentiat, samtliga vid karolinska institutet) till Kungl. Maj:t ingiven ansökning, däri de — med förmålan, bland annat, att de under läsåret 1917—1918 vid karolinska institutet avlagt eller skulle avlägga erforderliga prov för ernående av medicine doktorsgrad — hemställt, att Kungl. Maj:t måtte anmoda karolinska institutet att med till buds stående eller härför anvisade medel inlösa det för institutets bibliotek bestämda antalet exemplar av godkänd disputationssavhandling till självkostnadspris, d. v. s. den å detta antal belöpande delen av totalkostnaden

för sättning, tryckning och papper, enligt verifierad räkning från vederbörligt tryckeri.

Karolinska institutets lärarkollegium, som anbefalldes yttra sig över denna ansökan, inhämtade yttrande från institutets biblioteksnämnd och åberopade i skrivelse den 14 november 1918 detta yttrande såsom eget utlåtande.

I sitt åberopade yttrande anförde biblioteksnämnden följande:

Nämnden erkänner till fullo vikten av de skäl, sökandena anført för sin anhållan om någon lättnad i de med framläggandet av en doktorsdisputation förenade betydande kostnaderna, och anser även för sin del, att något från det allmännas sida måste göras för att i möjligaste måtto minska desamma. De sökandes hemställan att erhålla full ersättning för sättnings-, trycknings- och papperskostnader för till institutet lämnade exemplar kan nämnden dock icke tillstyrkas. Dels synes det principiellt riktigt, att utgifterna för sättning av disputationer böra åligga författaren, där desamma icke helt eller delvis kunna bestridas av någon medicinsk tidskrift eller medelst på enskild väg erhållet understöd. Dels skulle en gottgörelse av den totala kostnaden — för de åtta sökandenas avhandlingar enligt infordrade uppgifter utgörande sammanlagt 6,178 kronor för 225 exemplar av varje avhandling — ställa högre krav på statens medel än som torde kunna ifrågasättas. Däremot finner nämnden med billighet överensstämmande, att sökandena gottgöras av statsmedel för den å 225 till institutet lämnade exemplar belöpande delen av kostnaderna enligt räkning för tryckning (icke sättning), häftning och papper. Då emellertid biblioteksanslaget icke medger en sådan utgift, torde ett anslag av 3,000 kronor för densammas bestridande böra begäras hos Kungl. Maj:t att utgå av tillgängliga medel.

Att en ersättning efter samma grunder även för framtiden må kunna utbetalas för vid karolinska institutet försvarade doktorsavhandlingar synes högeligen önskvärt. Biblioteksnämnden har ock, i syfte att ytterligare nedbringa kostnaderna för dylika, tagit i övervägande möjligheten att minska antalet av till institutet lämnade disputationsexemplar. Av de nu till 225 bestämda exemplaren utdelas enligt gällande lista omkring 208 till lärare och institutioner och endast 17 behållas för institutets bibliotek. Då nämnden väl ansett det för biblioteket avsedda antalet vara allt för ringa, men å andra sidan utdelningen kunna väsentligt inskränkas, har genom institutets bibliotekarie uppgjorts ett förslag till ändrad fördelning. I enlighet med detta förslag kan efter nämndens mening antalet för institutet behövliga disputationsexemplar reduceras till 200, på samma gång som biblioteket erhåller tillräckligt många för att kunna inleda en önskvärd bytesförbindelse med universiteten företrädesvis i de nordiska länderna. Vad beträffar den ifrågasatta gottgörelsen för institutets exemplar, vill nämnden tillstyrka, att författare av hädanefter vid institutet försvarad godkänd disputationssavhandling äger att utfä ersättning av statsmedel för trycknings-, häftnings- och papperskostnaden, intill 10 tryckark, för 200 exemplar av sådan avhandling samt att därutöver någon gottgörelse må i mån av tillgång kunna, på särskild ansökning och efter lärarkollegiets prövning, beviljas för med särskilt dryga kostnader förenade disputationer. Antalet vid institutet ventilerade avhandlingar har under de två sista läsåren utgjort inalles 19. Beräknas det årliga antalet till 10 för de närmaste två åren, lär för tillgodoseende av här omförmälda ändamål erfordras ett belopp av 5.000 kronor att utgå såsom reservationsanslag för vart och ett av åren 1919 och 1920.

Med åberopande av det ovan anförda får biblioteksnämnden föreslå, att lärarkollegiet måtte hos Kungl. Maj:t utverka ett anslag av tillgängliga medel å 3,000 kronor såsom bidrag till de härovan nämnda sökandes kostnader för deras disputationsavhandlingar;

att av vid karolinska institutet försvarade avhandlingar hädanefter 200 exemplar skola avlämnas till institutet; samt

att lärarkollegiet måtte göra framställning om avlåtande av proposition till 1919 års riksdag med förslag om uppförande såsom reservationsanslag å tilläggsstat för år 1919 av ett belopp av 5,000 kronor samt å extra stat för år 1920 av ett lika belopp att utgå till gottgörande enligt här ovan föreslagna grunder av kostnader för under åren 1919 och 1920 vid karolinska institutet försvarade godkända disputationsavhandlingar.

I ärendet har till sist universitetskanslern den 20 december 1918 avgivit utlåtande och därvid anført, bland annat, följande:

Jag behjärtar livligt behovet av lindring i de ofta nog rätt dryga omkostnader, som de studerande nödgas underkasta sig för utgivande av disputationsavhandlingar för vinnande av doktorsgrad eller lektorskompetens, och vilka i många fall måste drabba dem hårt. Dessa omkostnader hava genom dyrtidens inverkan blivit ytterligare kännbara; och detta framstår givetvis i en desto skarpare dager i betraktande därav, att en avsevärd del av de tryckta avhandlingarna komma det allmänna till godo, särskilt därigenom, att ett antal disputationsavhandlingar överlämnas till vederbörande bibliotek, varigenom för dessas s. k. commercium litterarium beredes ett icke obetydligt tillskott av bytesmedel.

På grund av dessa skäl anser jag åtgärder böra från statens sida vidtagas för att genom särskilda understöd lindra de studerandes utgifter för ifrågavarande ändamål.

Understöden böra lämpligast utgå på sådant sätt, att till vars och ens av ifrågavarande studerande förfogande ställes ett penningbelopp, motsvarande viss andel av det kostnadsbelopp, han visar sig hava själv fått vidkännas för avhandlingens utgivande; och synes härvid de närmare bestämmelser, som föreslagits av det större akademiska konsistoriet i Uppsala, i huvudsak böra komma till användning, varvid, beträffande karolinska institutet, den föreslagna nämndens åligganden borde tillkomma, förslagsvis, institutets kollegienämnd, förstärkt med ledamöterna i dess biblioteksnämnd, samt klagomål över denna särskilda nämnds beslut kunna anföras hos lärarkollegiet.

I de av det större konsistoriet i Uppsala föreslagna bestämmelserna anser jag emellertid den modifikationerna böra göras, att den totalupplaga, varå ersättningsbeloppet skulle beräknas, bestämmes att i varje fall uppgå till så stort antal exemplar, som motsvarar det antal, vilket skall till vederbörande högskola överlämnas och därutöver 200 exemplar, vilka må av disputanten själv disponeras.

Det från Lunds universitet framställda förslaget om anordnande av en särskild avdelning av universitetets årsskrift, vari vissa disputationsavhandlingar — beroende av disputantens behov av understöd — skulle intagas, vill jag för min del icke understödja. Jämte det jag finner det föga tilltalande, att sålunda skulle bildas en för mindre bemedlade studerandes avhandlingar särskilt avsedd publikation, anser jag det icke heller vara ur statsekonomisk synpunkt tillrädligt att så långt, som detta förslag innebär, utsträcka statens ingripande. Jag anser sålunda, att frågor om avhandlingars intagande i universitetens årsskrifter böra behandlas på samma sätt som hittills.

För beredande av sådana understöd, varom här är fråga, böra, vid det förhållande

att universiteten och karolinska institutet sakna härför avsedda medel, ställas till förfogande av statsmedel särskilda förslagsanslag. Sådana anslag böra efter min uppfattning utgå dels på extra stat för år 1920, dels ock för bestridande av understöd för åren 1918 och 1919 på tilläggsstat för år 1919. Med ledning av den vid universiteten och karolinska institutet förebragta utredningen torde anslagen böra bestämmas vid Uppsala universitet, för vart och ett av åren 1918, 1919 och 1920 till högst 30,000 kronor, vid Lunds universitet för vart och ett av sagda tre år till högst 18,000 kronor samt vid karolinska institutet för år 1918 till högst 3,000 kronor samt för vardera av åren 1919 och 1920 till högst 5,000 kronor.

Kanslern hemställer sålunda, det täcktes Kungl. Maj:t till 1919 års riksdag avlåta proposition om beviljande för ifrågavarande ändamål av nedannämnda anslag att användas enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela, nämligen:

på extra stat för år 1920: särskilda förslagsanslag för Uppsala universitet högst 30,000 kronor, för Lunds universitet högst 18,000 kronor och för karolinska institutet högst 5,000 kronor, eller tillhopa högst 53,000 kronor; samt

på tilläggsstat för år 1919: särskilda förslagsanslag för Uppsala universitet högst 60,000 kronor, för Lunds universitet högst 36,000 kronor och för karolinska institutet högst 8,000 kronor, eller tillhopa högst 104,000 kronor.

Att all utbildning och undervisning vid våra offentliga läroanstalter bör vara i möjligaste mån fri från särskilda kostnader och att därigenom möjlighet bör stå öppen för en var att göra sig gällande allt efter måttet av kunskaper och begåvning bör enligt min uppfattning vara en av de bärande principerna i vårt undervisningsväsen. Jag har också i enlighet härmed sökt stödja de strävanden, som framträtt i syfte att för fallenheten och begåvningen undanrödja de hinder, som ekonomiska omständigheter lägga i vägen för erhållande av högre bildning. Den föreliggande frågan betraktar jag som ett led i nämnda strävanden, och jag finner därför de i detta ärende gjorda framställningarna böra vinna beaktande. Våra svenska universitetsstudier äro i huvudsak fria från särskilda kostnader och böra uppenbarligen så förbliva. Då man nu vid universitetsutbildningen — åtminstone inom ett flertal områden av densamma — möter det förhållandet, att studerande för att ernå viss kompetens måste underkasta sig den betydande ekonomiska uppoffring, som tryckning av en doktorsavhandling innebär, synes det mig stå i samklang med förut angivna principiella uppfattning, att det allmänna träder hjälpande emellan för att i någon mån bereda en lindring härutinnan. Jag anser så mycket större skäl till en sådan åtgärd föreligga, som dessa kostnader, vilka tillförene möjligen icke

Departement-
schefen.

kunnat anses alltför betungande, numera stegrats i en sådan grad, att fara kan föreligga, att de skola verka avskräckande för aspiranter, vilka utrustade med i övrigt nödiga förutsättningar rygga tillbaka från att slå in på en bana, för vars beträdande en doktorsavhandling ingår bland kompetenskraven. Därest från statens sida inga åtgärder vidtagas i angivna hänseenden, kan man ävenledes befara, att den högre vetenskapliga utbildningen, i stället för att stå öppen för alla, lätt nog kan bliva ett privilegium för de ekonomiskt mer välsituerade.

Av de akademiska myndigheternas ovan refererade utlåtanden framgår, bland annat, hurusom på sina håll den uppfattningen gjort sig gällande, att ett slopande av kravet på doktorsgrad för lektorat skulle inverka skadligt på lärarutbildningen och därigenom återverka på gymnasieundervisningen ävensom innebära åtskilliga vådor för det vetenskapliga arbetet vid universiteten. Skall emellertid denna kompetensfordran kunna i längden upprätthållas, finner jag det stå i överensstämmelse såväl med förut angivna grundsats som med billighetens krav, att i möjligaste mån de studerande beredas hjälp för gäldande av härför åsamkade kostnader.

I vilken utsträckning staten härutinnan bör träda hjälpende emellan, är jag icke beredd att nu i alla detaljer angiva. Uppenbart torde emellertid vara, att staten ej bör ingripa därhän, att samtliga kostnader skola täckas av statsmedel. En viss begränsning finner jag vara av omständigheterna betingad.

I detta hänseende hava de akademiska myndigheterna i Uppsala i första hand riktat uppmärksamheten på det antal exemplar, som av disputant skall till universitetet avlämnas (i Uppsala 330, i Lund 230 och vid karolinska institutet 225), och förmenat, att, då universitetet droge en väsentlig fördel av dessa, vederbörande författare borde erhålla ersättning med ett belopp, motsvarande de merkostnader, som framställandet av dessa exemplar enligt bestyrkta räkningar föranlett; därutöver skulle vidare visst bidrag utgå till varje disputant, och skulle sammanlagda beloppet komma att utgå med hälften av bestyrkt totalkostnad för en upplaga av 500 exemplar, dock i regel högst 1,500 kronor. Inkomna ansökningar om bidrag skulle prövas av en särskild nämnd.

Vid universitetet i Lund åter har man som en viktig synpunkt framhållit önskvärdheten att söka åstadkomma ett stävjande av den på senare tid utbredda tendensen att låta avhandlingarna svälla ut till allt för stort omfång, där den vetenskapliga kvaliteten ofta kan få stå tillbaka för en kvantitativ materialundersökning. Man har därför vid sistnämnda universitet ansett, att disputant, för vilken tryckningskostnader bereda ekonomiska svårigheter, borde ersättas dylika kostnader intill ett omfång av

8 tryckark, dock i intet fall till belopp överstigande 1,500 kronor. Då det vore önskvärt, att universitetet övertog kontrollen över avhandlingarnas tryckande, borde dessa ingå i ett särskilt bihang till universitetets årsskrift. Avhandlingar, som ej inginge i nämnda bihang, borde inlösas efter samma grunder som de av universitetsmyndigheterna i Uppsala föreslagna. Hithörande frågor skulle behandlas av årsskriftens styrelse.

Karolinska institutets lärarkollegium tänker sig en nedsättning av antalet till institutet avlämnade exemplar från 225 till 200 samt föreslår för varje vid institutet försvarad godkänd disputationssavhandling en ersättning av statsmedel för trycknings-, häftnings- och papperskostnad intill 10 tryckark för nyssnämnda 200 exemplar, vartill skulle kunna, efter lärarkollegiets prövning, gottgörelse i någon mån utgå för med särskilda dryga kostnader förenade disputationer.

Kanslern anser, att understöden lämpligast böra utgå på det sätt, att till varje disputants förfogande ställes ett belopp, motsvarande viss andel av det kostnadsbelopp, han visar sig hava själv fått vidkännas för avhandlingens utgivande: de närmare bestämmelser, som föreslagits av Uppsalakonsistoriet, anser kanslern böra i huvudsak komma till användning. Där emot avvisar kanslern det från Lund framkomna förslaget om anordnande av en särskild avdelning av universitetets årsskrift under framhållande dels att han funne det föga tilltalande, att sålunda skulle bildas en för mindre bemedlade studerandes avhandlingar särskilt avsedd publikation, dels ock att det ej vore ur statsekonomisk synpunkt tillrådligt att så långt, som detta förslag innebure, utsträcka statens ingripande.

Den grundsatsen, som av Uppsalamyndigheterna så starkt betonats, nämligen universitetets inlösande av de disputationsexemplar, som skola till universitetet obligatoriskt överlämnas av disputanten, finner jag värd allt beaktande. Betydelsen för universitetsbiblioteken att för sina bytesförbindelser hava tillgång till dessa avhandlingar kan ej nog betonas. Jag hänvisar allenast till vad överbibliotekarien i Uppsala i detta hänseende anför. I denna sak har jag dock ej kunnat undgå att uppmärksamma, hurusom ett enligt mitt förmenande onödigt stort antal exemplar utdelas till akademiska lärare, även i vissa fall till sådana lärare, vilkas ämnesområden ligga långt borta från det vederbörande avhandling berör. Härigenom kommer ett antal exemplar att i onödan undandragas bibliotekets behov; så mycket mer anser jag en ändring härutinnan påkallad, som enligt vad framgår av ett uttalande från överbibliotekarien i Uppsala den till biblioteket överlämnade normalupplagan ej räckt till utan man måst genom hänvändelse till vederbörande författare införskaffa ytterligare antal exemplar. Det kan därför ifrågasättas, huruvida icke en ändring i berörda

hänseende bör vidtagas i syfte att begränsa den fria utdelningen till exempelvis vederbörande fakultets eller sektionens lärare och dymedelst inbespara så många exemplar som möjligt åt biblioteken i och för deras bytesförbindelser och utdelning till institutioner m. m. En åtgärd i denna riktning har ock föreslagits av karolinska institutets biblioteksnämnd för institutets vidkommande.

I Lundamyndigheternas yttrande har jag särskilt fäst mig vid påpekandet av tendensen till avhandlingarnas ökning i omfång. Filosofiska fakultetens uttalande, att »meningen med doktorsavhandlingen är att framlägga ett bevis för behärskning av vetenskaplig metod, tillgängligt för offentlig granskning, ej att åstadkomma en omfattande vetenskaplig undersökning», synes mig äga så stor giltighet, att synpunkten ej får förbises, då grunder skola utarbetas för användningen av ett anslag för här förevarande ändamål. Det torde nämligen ej kunna bestridas, att därest anslag beviljas utan hänsynstagande till avhandlingens volym, frestelsen ligger nära till hands att låta avhandlingen onödigtvis svälla ut, och detta ej sällan på bekostnad av dess kvalitativa värde. Denna synpunkt synes ock ha beaktats av karolinska institutets lärarkollegium, som i likhet med Lundamyndigheterna velat begränsa anslaget till kostnaderna för ett visst antal tryckark.

I övrigt äro förslagen från de båda statsuniversiteterna i viktiga avseenden överensstämmande med varandra. I båda kräves hänsyn till vederbörandes förmögenhetsställning, en maximigräns för understödets storlek uppställs i båda förslagen, som ävenledes samstämmigt förutsätta, att understödd avhandling skall vara bedömd med minst vitsordet godkänd.

Såsom jag förut antytt, är jag ej nu beredd att i detalj taga slutgiltig ståndpunkt till något av de framlagda förslagen. Därest riksdagen bifaller mitt anslagsäskande, har jag för avsikt att underkasta spörsmålet om grunderna för anslaget utgående en ytterligare beredning, och Kungl. Maj:t torde följaktligen böra erhålla bemyndigande att fastställa de närmare bestämmelserna i ärendet.

Av statsekonomiska skäl torde försiktigheten bjuda, att man, åtminstone till en början innan erfarenheter vunnits, ej går fullt så långt i fråga om anslaget omfattning, som i de framlagda förslagen ifrågasatts. Jag har därför ej nu velat föreslå så stora summor som de av universitetsmyndigheterna begärda, eller sammanlagt 53,000 kronor för år räknat. Ett belopp av 40,000 kronor, avseende samtliga tre högskolorna, anser jag åtminstone för närvarande vara tillfyllest. Denna summa bör under karaktär av reservationsanslag begäras såväl på extra stat för år 1920 som på tilläggsstat för år 1919.

Jag vill till sist erinra därom, att de förut återgivna ansökningarna avse anslag till bidrag till kostnaderna jämväl för under år 1918 utgivna disputationssavhandlingar. Hur behjärtansvärda än dessa önskemål äro, anser jag mig ur principiell synpunkt icke kunna förorda anslag för ändamålet med retroaktiv verkan för år 1918.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att såsom bidrag till tryckning av doktorsavhandlingar vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska mediko-kirurgiska institutet, enligt av Kungl. Maj:t utfärdade närmare bestämmelser, bevilja

dels på extra stat för år 1920 ett reservationsanslag av 40,000 kronor,

dels ock på tilläggsstat för år 1919 likaledes ett reservationsanslag av 40,000 kronor.

Vad föredragande departementschefen sålunda föreslagit biträdades av statsrådets övriga ledamöter; och behagade Hans Maj:t Konungen härtill lämna bifall samt förordna, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skulle avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Em. G:son Bergman.